

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет економіки та підприємництва

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики

д.е.н., професор _____ Коляденко С.В.

« ____ » _____ 2019 р.

Голючик Наталія Олександрівна

**ПРОГНОЗУВАННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ РОЗВИТКУ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

051 - ДР. 55 М 29.03.2019

Робота на здобуття другого (магістерського)
освітнього ступеню

Науковий керівник
к.т.н., доцент кафедри
комп'ютерних наук та
економічної кібернетики
Денисюк Валерій Олександрович

ВІННИЦЯ – 2019

ВСТУП

Ефективність державного управління національною економікою значною мірою залежить від дієвості впливу бюджетної політики на активізацію економічних процесів в Україні. Одним із ключових інструментів бюджетного механізму забезпечення соціально – економічного розвитку країни в системі державного управління національною економікою є макроекономічне прогнозування та планування.

Зазначена проблематика є предметом наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед них: Дж. Армстронг, І. Богдан, Т. Бондарук, О. Гвизін, В. Геєць, В. Дем'янишин, О. Зварич, М. Карев, А. Кізима, Л. Козоріз, Г. Котіна, Т. Лінч, Л. Лондар, С. Попов, О. Рябчук, Р. Саакян, С. Савчук, Дж. Сан, М. Троянська, Д. Ханк, М. Чумаченко, О. Шевчук та інші науковці.

Теоретична і практична значущість подальших досліджень положень, щодо прогнозування макроекономічних показників економіки України.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розвиток теоретико-методичних положень і розробка на цій основі практичних рекомендацій щодо удосконалення макроекономічних показників економіки України.

Досягнення мети зумовило вирішення таких основних завдань:

- сутність макроекономічних принципів, методів та функцій;
- оцінку соціально-економічного розвитку України;
- аналіз можливих сценаріїв макроекономічного розвитку України;
- оцінка соціально-економічного розвитку сільського господарства України;
- аналіз існуючих систем планування і прогнозування розвитку економіки;
- методи прогнозування макроекономічних процесів;
- напрями вдосконалення системи прогнозування в системі державного регулювання.

Об'єктом дослідження є прогнозування та макроекономічне планування в системі державного управління національною економікою.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних і практичних засад прогнозування макроекономічних показників економіки України.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження є фундаментальні положення сучасної економічної науки, праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем прогнозування макроекономічних показників економіки України.

Інформаційну базу дослідження становлять закони України, аналітичні документи, доповіді, монографії та науково-аналітичні статті вітчизняних та зарубіжних авторів, підручники, матеріали періодичних видань з даної проблематики.

При виконанні магістерської роботи були застосовані методи: системний – для обґрунтування концептуальних підходів до посилення управлінського впливу держави на прогнозування макроекономічних показників; порівняльного та статистичного аналізу – для ідентифікації проблем макропоказників; експертний – при оцінці ефективності вітчизняної практики прогнозування макропоказників; економіко-математичного моделювання – при удосконаленні методики прогнозування макроекономічних показників.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

1.1. Сутність прогнозування соціально-економічного розвитку

Після здобуття Україною незалежності був проголошений курс на лібералізацію економічних зв'язків і цілковиту відмову від планування господарської діяльності. Відсутність досвіду керівників працювати в ринкових умовах призвела до тяжких наслідків і розуміння необхідності повернення до державного планування з чіткою стратегією розвитку, яка в ринкових умовах господарювання має базуватися на вмілому та точному прогнозуванні й аналізі всіх процесів. Прогнозування і планування є важливими функціями управління як на макро-, так і на мікрорівні. І навряд чи можна ефективно управляти національною та регіональною економікою, а також окремим суб'єктом господарювання без прогнозування і планування [58].

Питання становлення й розвитку бюджетного прогнозування і планування, починаючи з перших загальнодержавних програм і закінчуючи програмами розвитку, адекватного ринковим трансформаційним процесам реформування, досліджуються у працях українських учених: В. Гейця, Б. Грабовецького, В. Касьяненка, Б. Кваснюка, І. Крючкової, І. Лук'яненко, І. Луніної, М. Пашути, А. Соколовської, Л. Стариченка, О. Черняка, та зарубіжних учених: А. Агангебяна, В. Борисевича, Г. Поспелова, А. Романова, Ю. Трісеєва, Н. Федоренка, В.І. Осіпова, Дж. Бокса, В.П. Боровикова, Г. Дженкінса, О.Г. Івахненка, К. Карлберга, М. Кендела.

Прогнозування і планування необхідно розглядати як один із головних елементів втручання держави в економічні і соціальні процеси та їх регулювання в необхідному напрямі (табл. 1.1). Прогнозування тісно пов'язане із плануванням. Серед учених-економістів немає єдиної думки щодо трактування поняття "планування". При цьому багато авторів сходяться на

думці, що суть планування полягає не в розробці й доведенні численних показників до виконавців, а в науковій постановці цілей майбутнього розвитку і виробленні дієвих засобів їх реального досягнення.

Таблиця 1.1

Існуючі підходи до визначення прогнозування і планування

№ з/п	Джерело	Характеристика
1	2	3
1.	Закон України "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України" № 5463-VI від 16.10.2012 [21]	Державне прогнозування економічного і соціального розвитку – це науково обґрунтоване передбачення напрямів розвитку країни, окремих галузей економіки або окремих адміністративно-територіальних одиниць, можливого етапу економіки та соціальної сфери у майбутньому, а також альтернативних шляхів і строків досягнення параметрів економічного і соціального розвитку. Прогноз економічного і соціального розвитку є засобом обґрунтування вибору тієї чи іншої стратегії та прийняття конкретних рішень органами законодавчої та виконавчої влади,
2.	Г. Поспелов [46]	Прогнозування – ... об'єктивне науково обґрунтоване судження, спрямоване на зменшення невизначеності майбутнього і що має за мету вибір найраціональніших практичних рішень Планування – це цілеспрямована діяльність держави, органів управління, суб'єктів господарювання з розроблення перспектив соціально-економічного розвитку країни, регіонів, галузей, підприємств усіх форм власності
3.	Ю. Трісеев [65]	Прогноз – це імовірнісне твердження про майбутнє з відносно високим рівнем вірогідності. Прогнозування – це складова функції управління, що передуює плануванню і призначається для опрацювання вихідних показників для розроблення планів Процес прийняття управлінського рішення, що ґрунтується на обробці вихідної інформації і до якого входять вибір і наукова постановка цілей, вибір засобів і шляхів їх досягнення через порівняльну оцінку альтернативних варіантів та вибір найприйнятнішого з них в очікуваних умовах розвитку
4.	В. Борисевич [6]	Планування – ... процес наукового обґрунтування цілей, пріоритетів, визначення шляхів і засобів досягнення. План – ... документ, який містить систему показників і комплекс різних заходів щодо вирішення соціально-економічних завдань. У ньому відбиваються цілі, пріоритети, ресурси, джерела їх забезпечення, порядок і терміни виконання

1	2	3
5.	Б. Грабовецький [14]	<p>Прогноз – це імовірне, аргументоване (тобто на підставі системи фактів і доказів) судження про стан об'єктів (процесів) у майбутньому або альтернативних шляхів і строків досягнення певних результатів. Прогнозування – це процес формування прогнозів на підставі аналізу тенденцій і закономірностей розвитку об'єкта (процесу).</p> <p>План – це по суті документ, у якому визначені цілі, які фірма передбачає досягти за певний період, а також засоби і умови їх досягнення.</p>
6.	В. Касьяненко [27]	<p>Прогноз – ... науково обґрунтоване судження про можливі стани об'єкта у майбутньому, про альтернативні шляхи і терміни його розвитку. Процес розробки прогнозів називається прогнозуванням. У ширшому розумінні прогнозування – це ... наукове виявлення імовірних шляхів і результатів розвитку явищ і процесів у майбутньому, оцінка показників, які характеризують ці явища та процеси стосовно більш чи менш віддаленого майбутнього.</p> <p>План являє собою поставлення чітко визначеної мети і передбачення конкретних (детальних) подій розвитку досліджуваного об'єкта. У ньому фіксуються шляхи і засоби розвитку об'єкта згідно з поставленими завданнями, відстежуються прийняті управлінські рішення. Головна риса плану – визначеність і директивність завдань. У плані передбачення набуває найбільшої конкретності і визначеності. Як і прогноз, план ґрунтується на результатах досягнень конкретно-прикладної теорії</p>
7.	М. Пашута [41]	<p>Прогноз – науково обґрунтоване передбачення про можливий стан економічної системи та відповідних показників, що характеризують цей стан, у тому числі продуктивних сил, організаційно-економічних та виробничих відносин, власності та ін., це пошук реалістичного й економічно виправданого перспективного рішення.</p> <p>План – економічна категорія, яка дає змогу людині, колективу, державі цілеспрямовано діяти в умовах, які постійно змінюються. Макроекономічне планування як механізм державного регулювання – це цілеспрямована діяльність щодо забезпечення динамічного розвитку економіки, визначення її основних параметрів у майбутньому періоді і досягнення їх із мінімальними витратами суспільної праці. Макроекономічне планування передбачає розробку й обґрунтування планових показників, які характеризують розвиток економіки, визначають взаємовідносини підприємницьких структур з державою, використовуючи важелі економічного впливу (податки, ліміти, квоти, державні замовлення та ін.)</p>

Джерело: складено автором за джерелами [21-41]

Отже, до процесу планування входять розробка планів, організація їх

здійснення і контроль виконання. Результатом планування є план – мотивована модель дій, створена на основі науково-технічного, економічного та інших прогнозів і чітко поставлених цілей. Прогнозування соціально-економічного розвитку регіону – це передбачення майбутнього стану економіки і соціальної сфери як однієї із складових частин державного регулювання економіки, яка покликана визначати напрямки розвитку регіонального комплексу та його структурних складових [67].

Найкраще визначення «планування» на рівні держави дає в своїй книзі В.І. Осипов, – «Планування – це процес, який дозволяє зв'язати всі галузі, об'єднання і підприємства в цілісну виробничо-господарську систему, і забезпечити її розвиток у напрямі досягнення загальних цілей» [38].

Фундаментальна основа прогнозування соціально-економічного розвитку економіки передбачає вивчення економічного, соціального, науково-технічного, промислово-виробничого, сільськогосподарського, фінансового, природно-ресурсного та інших потенціалів Джерелами інформації виступають: накопичені знання і досвід, фактична і статистична інформація, економічно-математичні моделі [44, 76, 77].

Процес прогнозування є поетапним і включає: формування інформаційної бази; аналіз об'єкта; аналіз зовнішнього середовища; визначення прогнозної траєкторії об'єкта; прийняття рішень; оцінка якості прогнозу. Інформаційна база будується на показниках Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, Національного банку України, інших державних виконавчих органів, які характеризують різні аспекти соціально-економічного розвитку регіонів України. Єдність різноманітних методів і моделей розробки прогнозів забезпечують принципи соціально-економічного прогнозування: цілеспрямованість, адекватність, альтернативність, системність, ефективність та наукова обґрунтованість. Відображуючи різні сторони розробки прогнозів, ці принципи створюють єдине ціле. Соціально-економічне прогнозування

виконує: нормативну функцію – можливість реалізувати прогностичну модель; орієнтаційну – визначення цілей розвитку в реалістичному напрямі та вибірковому підході до інформації; попереджувальну – інформування органів управління про можливі та реальні відхилення від прогнозованої моделі [11].

Виокремлюють чотири типи (форми) державного планування: два головних – директивне та індикативне і два проміжних – індирективне та регулятивне. Директивним плануванням є спосіб управління економікою країни за допомогою розробки обов'язкових для виконання завдань щодо виробництва й розподілу продукції та послуг. Індирективне планування має багато рис директивного планування, але, на відміну від нього, використовує не лише адміністративні, а й економічні важелі: ціни, процентні ставки, податки, валютні курси тощо. План не передбачає адміністративних покарань за невиконання, проте й не має переваг (насамперед матеріальних заохочень, першорядного виділення ресурсів тощо), пов'язаних із перевиконанням планових завдань.

Індирективне планування є ефективнішим, ніж директивне, оскільки дає більше свободи суб'єктам економіки, але він не сумісний із ринком і лише імітує конкуренцію. Йому притаманні ті самі недоліки, що й директивному плануванню. Регулятивне планування схоже на індикативне планування. Йому відповідає змішана економіка (передбачає рівнозначну частку державної та приватної власності), ґрунтується воно на активному використанні економічних методів. Головна функція плану – координація діяльності суб'єктів економіки: управління державним сектором (за допомогою прямих, адміністративних та економічних методів) та активний вплив на роботу приватних підприємств (насамперед стимулювання їх діяльності у виконанні плану за допомогою економічних важелів). Індикативним плануванням є спосіб регулювання економічних процесів за допомогою постановки певних цілей, визначення пріоритетів розвитку національної економіки й застосування державних фінансових та інших стимулів для їх реалізації. Отже, директивний план може застосовуватися в командно-адміністративній

економіці – в цьому випадку не існує жодної варіативності для суб'єктів ринку, в будь-якій іншій економічній системі доцільно застосовувати індикативне планування. Узагальнивши роботи вчених щодо аналізу директивного та індикативного планування, можемо запропонувати систематизацію елементів, наведену у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Порівняльний аналіз директивного та індикативного макропланування

Ознака	Тип	
	Директивна	Індикативна
1	2	3
Формування мети та завдань для суб'єктів економіки	Визначається центральними органами виконавчої влади, без урахування можливостей того чи іншого суб'єкта господарювання	Визначає самостійно суб'єкт господарської діяльності на основі ситуації внутрішнього та зовнішнього середовища
Процедура створення планів	Встановлюються чіткі ліміти, норми, нормативи, ціни та тарифи	Створює суб'єкт господарської діяльності на добровільних основах
Відповідальність за результати планової діяльності	Велика адміністративна відповідальність за невиконання встановлених планом завдань	Відповідальність за невиконання завдання відсутня, натомість детально аналізують причини невиконання плану
Використання ресурсів	Найповніше використання виробничих ресурсів	Оптимізація використання виробничих ресурсів
Конкуренція	Відсутня	Передбачено кошти на підвищення конкурентних переваг продукції та ризику, які пов'язані із діяльністю конкурентів
Форма власності, тип економічної системи	Державна, планово-адміністративна	Змішана, ринкова або змішана
Стимулювання суб'єктів господарської діяльності	Активний матеріальний та моральний вплив	Добровільна діяльність суб'єкта господарювання
Важелі впливу	Застосовуються лише адміністративні важелі впливу	Застосовуються економічні важелі впливу, які у разі необхідності доповнюють адміністративними
Система показників	Використовуються адресні показники, адресовані конкретним виконавцям	Використовуються показники, що орієнтують суб'єктів господарської діяльності в межах основних напрямів

1	2	3
		економічної політики
Результат діяльності	Народно-господарський план, який охоплює всі сфери соціально-економічного життя держави	Концепція, стратегія, прогноз чи програма розвитку країни, області чи окремої галузі

Джерело: сформовано автором на основі [71]

Нині планування соціально-економічного розвитку в Україні має індикативний характер. Сутність індикативного планування полягає в тому, що держава на підставі детального аналізу функціонування економіки за попередній період, виходячи з економічної політики й наявних ресурсів, встановлює на плановий період основні макроекономічні показники: темпи зростання валового національного продукту та доходу; рівень інфляції та безробіття, мінімальний розмір заробітної плати, дефіцит (профіцит) бюджету, відсоткову ставку тощо. Усі ці показники в сукупності характеризують стан економіки на плановий період. При цьому держава має закладати у план такі величини макроекономічних показників, які разом позитивно б впливали на розвиток економіки країни і життєвий рівень населення. Індикативне планування передбачає не лише розробку планових макроекономічних показників (індикаторів), але і шляхи їх досягнення, тобто наперед визначається, якою буде фіскальна, науково-технічна, фінансово-кредитна, інвестиційна та соціальна політика держави з метою досягнення запланованих індикаторів. Індикативне планування є одночасно й інститутом державного регулювання економіки, й інститутом її саморегулювання, корегуючою ланкою як недоліків суто ринкового механізму, так і вад прямого державного втручання у виробничі процеси [26].

Прогнозування є важливим елементом досліджень трансформаційних змін ефективного регіонального економічного розвитку. В процесі систематизованого науково обґрунтованого прогнозування розвитку соціально-економічних процесів відбувався розвиток методології прогнозування як сукупність методів, прийомів і способів мислення, що

дозволяють на основі аналізу ретроспективних даних, екзогенних та ендогенних зв'язків об'єкта прогнозування, а також їх вимірювань у межах цього явища або процесу вивести судження певної достовірності щодо його майбутнього розвитку.

1.2. Принципи і функції макроекономічного прогнозування

Трансформаційні процеси в кожній країні і світовому співтоваристві ставлять нові вимоги до обґрунтування вибору шляхів розвитку майбутнього, які відображаються в політиці, стратегіях, програмах і планах розвитку. У планах розвитку важливе місце належить методам прогнозування, які ґрунтуються на створенні якісної і всебічної інформаційно-аналітичної бази даних про сучасний стан і попередні тенденції змін економічних, соціальних та інших процесів у внутрішньому і зовнішньому середовищі країни. Ускладнення процесів організації і розвитку суспільного життя на рівні регіонів, багатоманітність видів економічної діяльності суттєво підвищують значущість стратегічного прогнозування для суб'єктів регіонального управління. Без результатів прогнозування вони не можуть достатньо глибоко обґрунтувати прийняті рішення і запобігти або звести до мінімуму небажані результати діяльності в прогнозованому і поточному періоді існування. Прогнозування зміни якісних і кількісних параметрів якомога більшої кількості процесів життєдіяльності регіону дає змогу визначити і врахувати характер і тенденції очікуваних змін, закони їх функціонування, форми і напрями розвитку, а отже обрати напрями структурної політики розвитку з урахуванням очікуваних змін у зовнішньому середовищі. Це обумовлює необхідність перегляду й удосконалення сутності механізмів, технологій і процедур прогнозування.

Макроекономічне прогнозування (МЕП) – це процес розроблення прогнозів розвитку національної економіки, що ґрунтується на науковому пізнанні економічних явищ і використанні всієї сукупності методів, засобів і можливостей прогностики (рис.1.1).

Рис. 1.1. Методологічна основа макроекономічного прогнозування

Джерело: складено автором за джерелом [2]

Прогнозування і планування на макрорівні дає змогу:

1. забезпечити збалансованість розвитку всіх галузей народного господарства, а також економічних і соціальних процесів;
2. ефективно використовувати наявні ресурси країни: природні, трудові, фінансові, матеріально-технічні, а також науково-технічний потенціал;
3. мати перспективу і сценарій, за якими розвиватиметься країна, а також фактори, які сприятимуть або перешкоджатимуть досягненню цих перспектив;
4. уникнути істотних катаклізмів національної економіки.

Практичним досвідом України в питаннях розробки методології

прогнозування та аналізу основних макроекономічних показників на державному рівні є розроблені. Методика формування середньострокового прогнозу потреби у фахівцях та робітничих кадрах на ринку праці, затверджені Наказом Міністра економічного розвитку і торгівлі України № 305 від 26.03.2013 р. [36].

Методичні рекомендації підготовлено на основі теоретичних засад визначення та розрахунків окремих макропоказників, методичних основ системи національних рахунків, макроекономічного моделювання, існуючих методів прогнозування економічних показників, досвіду розроблення макроекономічних показників. Інформаційною базою для здійснення макроекономічних прогнозів з використанням запропонованих Методичних рекомендацій є статистичні дані Держкомстату, Мінфіну, інших центральних органів виконавчої влади, Національного банку в річному розрізі. Розрахунки ґрунтуються на факторному підході, ітераційних методах прогнозування, їх рекурсивності, бажаній інформаційній надлишковості (прогнозування декількома методами з подальшим узагальненням і поєднанням прогнозів).

Економіко-математичні методи прогнозування, що використовуються в Методичних рекомендаціях, спираються на основні положення економічної теорії, адекватно відображають реальну економічну дійсність, враховують найбільш важливі чинники впливу на прогнозовані показники, відповідають установленим критеріям взаємозв'язку між процесами та надають можливість отримати відповідні кінцеві результати. Пропонується доповнення результатів прогнозних розрахунків їх експертним аналізом (коригування, уточнення вихідної інформації, вибір оптимального варіанта з кількох альтернативних на підставі порівняльного аналізу).

Метою макроекономічного прогнозування є науково обґрунтоване передбачення напрямків розвитку країни, окремих галузей економіки, можливого стану економіки та соціальної сфери в майбутньому, урахуваючи задані сценарії умови розвитку економіки на прогнозний період, представлені у вигляді припущень та ризиків. Прогноз виступає засобом обґрунтування

вибору тієї чи іншої стратегії та прийняття конкретних рішень центральними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування щодо регулювання соціально-економічних процесів. У Методичних рекомендаціях враховані основні принципи побудови прогнозів:

1. комплексний підхід до характеристики економіки (виробничий сектор, зовнішньоекономічна діяльність, соціальна, податково-бюджетна, грошово-кредитна сфери);
2. багатоваріантність прогнозування залежно від сценаріїв умов, які складаються із зовнішніх умов і внутрішньої економічної політики;
3. застосування багатьох методів прогнозування (метод екстраполяції з використанням трендових методів) і розрахунку окремих показників (виробничий метод, метод доходів, розподільчий метод) з подальшим узагальненням у кінцевому прогнозі на підставі спеціальних методик узгодження з урахуванням особливостей використаних методів прогнозування та ітераційного методу прогнозування;
4. урахування невизначеності майбутніх умов для соціально-економічного розвитку, які важко прогнозувати; урахування напрямів державної економічної політики;
5. використання відносних показників (співвідношення між показниками) як таких, що мають більш стабільні тенденції [36].

Наочно загальна технологія прогнозування відповідно до Методичних рекомендацій з прогнозування основних макроекономічних показників на короткостроковий період представлена на рис. 1.2.

Методичний процес базується на використанні переліку показників та екзогенних і ендогенних коефіцієнтів (172 показники або коефіцієнти)

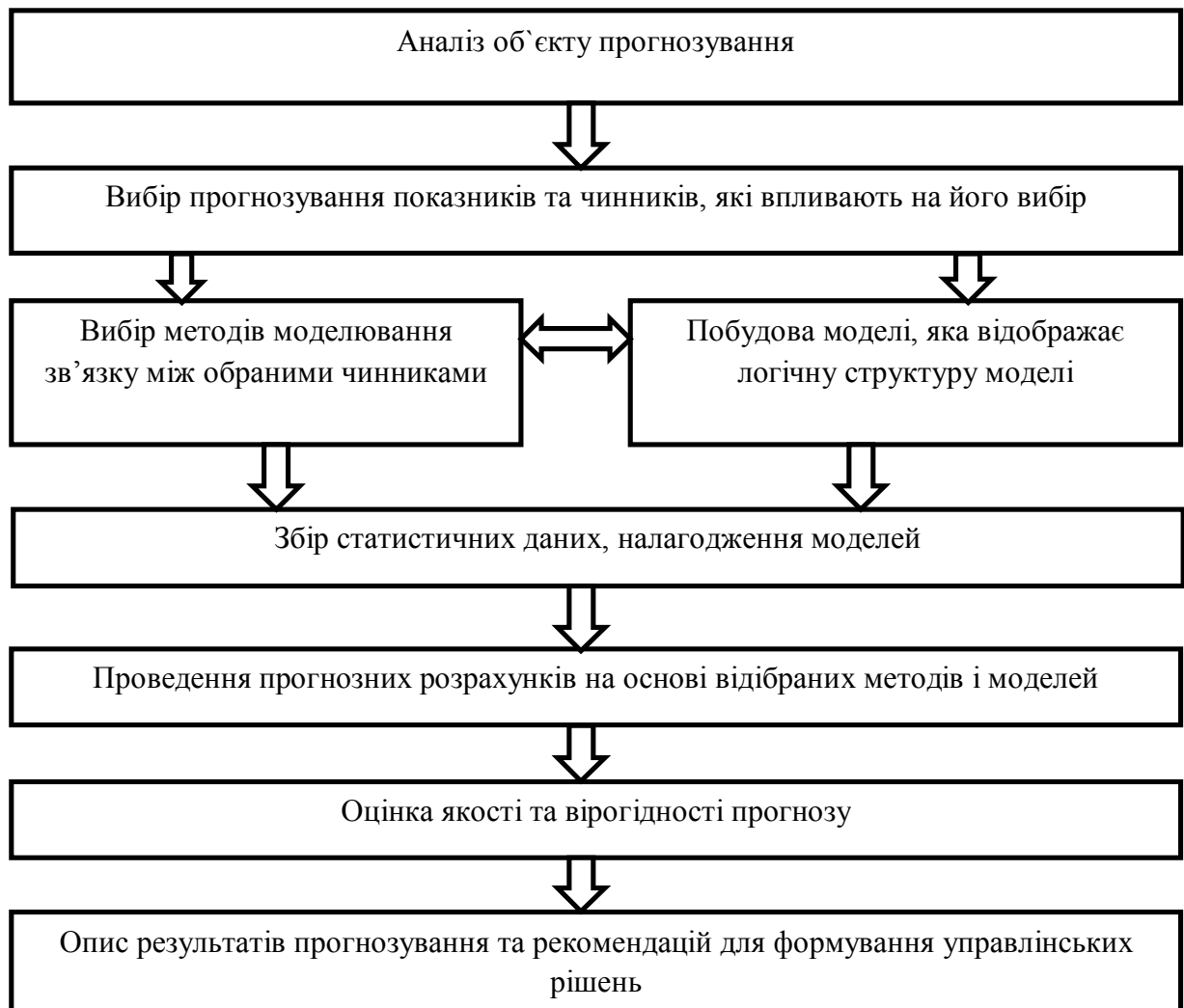

Рис. 1.2. Загальна технологія прогнозування, запропонована в Методичних рекомендаціях з прогнозування основних макроекономічних показників на короткостроковий період

Джерело: розроблено автором за джерелом [28]

Екзогенні показники – це показники, які закладаються у рівняння, що представлені в Методичних рекомендаціях; ендогенні – це показники, що залежать від показників, представлених у вигляді припущень і ризиків прогнозу, та визначаються в результаті розв’язання відповідного рівняння. [28].

Прогноз соціально-економічного розвитку залежить від зовнішніх і внутрішніх чинників. Перелік головних факторів зовнішнього (12 факторів) і внутрішнього (8 факторів) впливу, що можуть урахуватися під час прогнозування, наведено в Методичних рекомендаціях Він є вичерпним і

обов'язковим, і залежно від характеру модельного апарату може розширюватися або звужуватися. До зовнішніх чинників належать: зростання світової економіки, економік основних торгових партнерів; ціни на зовнішніх торгових ринках, зокрема на метали, добрива, пшеницю, цукор та олію; валютний курс; сальдо прямих іноземних інвестицій; зовнішні запозичення та державні зобов'язання; ціни на паливно-енергетичні ресурси. Внутрішніми чинниками є заходи бюджетної, грошово-кредитної, валютної, соціальної, інвестиційної, зовнішньоекономічної, цінової (тарифної) політики [54].

Функціями прогнозування макроекономічних показників є

- 1) науковий аналіз;
- 2) дослідження взаємозв'язків явищ у розвитку об'єкта прогнозування в конкретних умовах у певному періоді;
- 3) оцінка об'єкту прогнозу;
- 4) виявлення альтернативних варіантів розвитку;
- 5) накопичення певного досвіду для прийняття рішень [67].

Методи макроекономічного прогнозування – це сукупність заходів та способів мислення, що дають змогу на основі аналізу ретроспективних даних, екзогенних та ендогенних зв'язків об'єкта прогнозування, а також їх вимірювань у рамках явища або процесу, що розглядається, зробити висновок із певною ймовірністю щодо майбутнього розвитку об'єкта. Класифікацію макроекономічних прогнозів будують за найрізноманітнішими критеріями (ознаками) залежно від мети, завдань, проблем, характеру, періоду упередження, методів тощо. Основним є проблемно-цільовий критерій, відповідно до якого розрізняють два типи прогнозів: пошукові та нормативні. За періодом упередження прогнози поділяють на короткострокові, середньострокові, довгострокові і далекострочкові (далекоглядні). За характером об'єкта прогнозування можна виділити пасивні та активні, варіантні та інваріантні. За масштабністю прогнози поділяють на глобальні й локальні, структурні й комплексні, прості й складні. За способом подання інформації прогнози можуть бути точковими та інтервальними [73].

На думку О. О. Фурсіна процедура розроблення прогнозу передбачає основні етапи: обґрунтування прогнозування; опис зовнішнього середовища; розроблення прогнозної моделі, розроблення альтернативного варіанту; оцінювання достовірності, точності та обґрунтованості розробленого прогнозу; розроблення рекомендацій щодо подальшого управління процесом; формулювання задач щодо розроблення нового варіанту прогнозу. Доцільно представити процес прогнозування макроекономічних показників у вигляді таких послідовних етапів зображених на рис. 1.3.

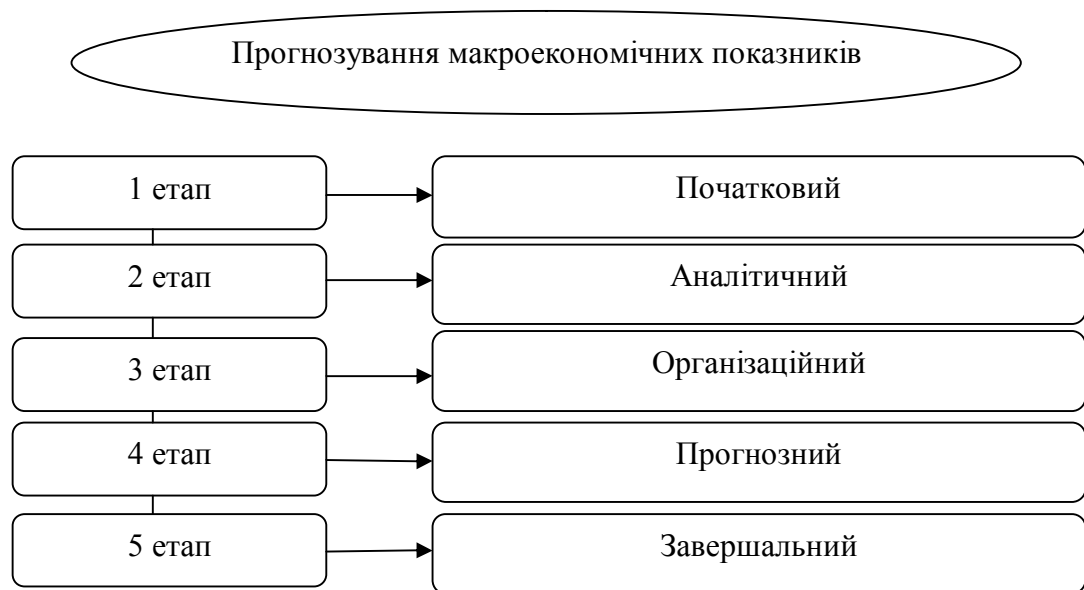

Рис. 1.3 Прогнозування макроекономічних показників

Джерело: сформовано автором

Розглянемо детальніше наведені етапи:

1) початковий (виявлення об'єктів та періоду прогнозу; формулювання цілей розроблення прогнозу; визначення джерел інформації; обґрунтування інструментів прогнозу);

2) аналітичний (формування для кожної цілі системи обґрунтованих показників; визначення групи експертів для проведення аналізу; збір та аналіз інформації для визначення стану об'єкту прогнозу);

3) організаційний (формування команди виконавців; обґрунтування системи основних показників для прогнозування);

4) прогнозний (розроблення безпосередньо прогнозу; визначення

альтернативних сценаріїв прогнозу);

5) завершальний (моніторинг рівня результативності за варіантами прогнозу; розроблення системи контролю, стимулювання та регулювання процесу реалізації прогнозних значень) [67].

Складовою прогнозування макроекономічного розвитку соціально-економічних процесів у країні загалом є бюджетне прогнозування. Бюджетне прогнозування – це процес розробки головних показників державного бюджету на перспективу, прогнозування найважливіших надходжень та видатків бюджету. У процесі цієї роботи визначається концепція, головні напрями розвитку й основні цілі, які мають бути досягнуті. Прогнозування має стати невід'ємною частиною процесу бюджетного планування, що дасть змогу проаналізувати тенденції формування ресурсів бюджету та їх використання, виявити чинники, які необхідно враховувати при обчисленні бюджетних показників, визначити їх взаємозв'язки, а також можливі способи впливу на ці показники. Призначення бюджетного прогнозування полягає в оцінці різних і найвірогідніших варіантів формування ресурсів бюджету й напрямів використання цих ресурсів. Аналіз таких варіантів створює основу для вибору цілей, які є орієнтиром при розробці бюджету. Головна функція прогнозу – наукове передбачення. Прогнозування дає змогу, по-перше, одержати картину майбутнього стану будь-якого явища і, по-друге, обґрунтувати шляхи переходу від сьогоденного стану явища до майбутнього. Наукове прогнозування аналізує сукупність тенденцій соціально-економічного розвитку суспільства й оцінює стан економіки, що склався.

Макропланування є обов'язковою складовою державного регулювання економіки. Залежно від терміновості поставлених цілей і виконуваних завдань формується стратегічний або тактичний план. Стратегічне планування за суттю є ланцюгом дій «збір інформації про середовище – формування альтернатив – впровадження та оцінка вибраної стратегії». Аналіз, що застосовується в процесі стратегічного планування на макрорівні, має певну

специфіку: він повинен бути систематичним і водночас чутливо реагувати на зміни в зовнішньому та внутрішньому середовищі, а також слід враховувати те, що суспільні інтереси є дуже різними, але повинні бути максимально врахованими. Макропланування, окрім кількісних характеристик оцінки впровадженої стратегії, характеризується також політичними показниками, які не визначаються у кількісних результатах. Особливістю макропрограмування є його маневреність та висока результативність, адже програми спрямовані на вирішення однієї або декількох близьких за суттю актуальних соціально-економічних проблем.

1.3. Макроекономічні засади державного регулювання планування і прогнозування економіки

Нині для України надзвичайно актуальне питання стратегічного планування на довгостроковий період. За допомогою нього можна впровадити європейські стандарти життя і вихід України на провідні позиції у світі. Цілісна, злагоджена система державного стратегічного планування сприяє забезпеченню ефективності розвитку держави. З метою формування концептуальних засад державного стратегічного планування необхідно з'ясувати його наявний стан в Україні.

Основне завдання рекомендацій щодо формування регіональної політики і пропозицій по управлінню полягає в оптимізації способів застосування інструментів реалізації регіональної політики на національному та регіональному рівнях з урахуванням найбільш вагомих факторів з метою підвищення ефективності соціально-економічного розвитку регіону. Забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку регіону припускає відповідність вхідних та вихідних параметрів регіональної системи, наявність зворотних зв'язків та керуючої системи з можливістю формалізації її цілей, узгодженість внутрішніх параметрів регіональної системи із зовнішнім середовищем [3].

В Україні склалась певна система державного стратегічного планування.

Це підтверджує низка законодавчих актів, зокрема: Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 16 листопада 2012 р., Постанова Кабінету Міністрів України «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проектів Бюджетної декларації та державного бюджету» від 17 квітня 2019 р. №335, Закон України «Про державні цільові програми» І від 20 березня 2018 р. № 2354-VII, Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку Україна-2020» від 12 січня 2015 р. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» визначає правові, економічні та організаційні засади формування цілісної системи прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку України, окремих галузей економіки та окремих адміністративно-територіальних одиниць як складової частини загальної системи державного регулювання економічного і соціального розвитку держави. Законом установлюється загальний порядок розроблення, затвердження та виконання зазначених прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку, а також права й відповідальність учасників державного прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку [48].

На виконання Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» і Бюджетного кодексу України з метою формування цілісної системи прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку України, окремих галузей економіки та адміністративно-територіальних одиниць, забезпечення складання проекту державного бюджету на відповідний бюджетний період Кабінет Міністрів України затвердив Постанову «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проектів Бюджетної декларації та державного бюджету» від 17 квітня 2019 р. №335. Цією Постановою затверджено порядок розроблення проектів прогнозних і

програмних документів економічного і соціального розвитку та державного бюджету; структуру прогнозу економічного і соціального розвитку України на середньостроковий період; структуру прогнозу економічного і соціального розвитку України на короткостроковий період та основних макропоказників економічного і соціального розвитку України на два роки, що настають за прогнозним; структуру Державної програми економічного і соціального розвитку України на короткостроковий період. Постанова зобов'язує Міністерство економічного розвитку і торгівлі та Міністерство фінансів забезпечити взаємоузгоджене розроблення проектів прогнозів економічного і соціального розвитку України на середньостроковий та короткостроковий періоди та основних макропоказників економічного і соціального розвитку України на два роки, що настають за прогнозним, проектів Державної програми економічного і соціального розвитку України на короткостроковий період (як основи для складання проекту Державного бюджету України на відповідний бюджетний період), Державного бюджету України на відповідний бюджетний період та прогнозу Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди [51].

У розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки» від 08 лютого 2017 р. № 142-р визначено основні мету та завдання Стратегії економічного розвитку України на 2017–2020 рр.

Наявність потужної та ефективної системи управління державними фінансами є невід'ємною умовою для забезпечення стійкого економічного зростання і ефективного надання державних послуг, а також створення підґрунтя і стимулів для проведення реформ в інших сферах. Наявність консолідованої та гармонізованої програми реформ на середньострокову перспективу разом з дієвими механізмами імплементації є необхідною умовою для забезпечення макроекономічної стабільності. Ця Стратегія базується на таких стратегічних документах, як Порядок денний сталого розвитку на період до 2030 року, ухвалений на саміті сталого розвитку, що

проходив 25 вересня 2015 р. у м. Нью-Йорку, Стратегія сталого розвитку «Україна-2020», схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5, Коаліційна угода, план пріоритетних дій Уряду на 2016 рік та Стратегія реформування державного управління України на 2016-2020 роки, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474 «Деякі питання реформування державного управління України» (Офіційний вісник України, 2016 р., № 55, ст. 1919), і відображає міжнародні зобов'язання України відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, спільної з МВФ програми в рамках механізму розширеного фінансування (EFF), умов бюджетної підтримки та макрофінансової допомоги ЄС. До розроблення цієї Стратегії Мінфіном залучені експерти Світового банку, Програми підтримки вдосконалення врядування та менеджменту (SIGMA) та інші експерти ЄС, Міністерства фінансів США, а також експерти Асоціації міст України та Реанімаційного пакета реформ. Проект обговорювався з представниками усіх заінтересованих державних органів, міжнародними експертами, а також представниками громадянського суспільства [1].

Метою Стратегії є побудова сучасної та ефективної системи управління державними фінансами, яка здатна надавати якісні державні послуги, ефективно акумулюючи ресурси та розподіляючи їх відповідно до пріоритетів розвитку держави у середньо- та довгостроковій перспективі.

Для досягнення цієї мети необхідно виконати завдання за такими пріоритетними напрямками:

- дотримання загальної бюджетно-податкової дисципліни у середньостроковій перспективі;
- підвищення ефективності розподілу ресурсів на рівні формування державної політики;
- забезпечення ефективного виконання державного бюджету;
- підвищення рівня прозорості та підзвітності в управлінні державними

фінансами.

Основними завданнями Стратегії є [49]:

- повноцінне впровадження стратегічного та середньострокового бюджетного планування, що забезпечить розподіл ресурсів відповідно до визначених пріоритетів держави та посилення загальної бюджетно-податкової дисципліни;

- запровадження дієвої системи планування і оцінювання виконання державного бюджету, підвищення ролі і відповідальності головних розпорядників бюджетних коштів щодо визначення пріоритетів своєї діяльності та ефективного використання таких коштів для їх досягнення;

- підвищення ефективності державних видатків завдяки проведенню комплексного аналізу доцільності та ефективності видатків і зміни підходів до їх здійснення шляхом переходу від утримання установ до надання якісних державних послуг;

- підвищення якості та ефективності адміністрування податків і зборів та рівня дотримання вимог податкового законодавства;

- посилення контролю за фіскальними ризиками та здійснення заходів для їх мінімізації, зокрема щодо державних підприємств, державних гарантій та інших умовних боргових зобов'язань;

- забезпечення стратегічного розподілу та проведення моніторингу державних інвестицій;

- підтримка процесу бюджетної децентралізації шляхом забезпечення чіткого розподілу відповідних повноважень і ресурсів, а також забезпечення підзвітності місцевих бюджетів;

- підвищення рівня управлінської підзвітності та ефективності внутрішнього контролю та аудиту в органах влади на центральному та місцевому рівні.

Доречно згадати також проект Закону України «Про державне стратегічне планування» від 3 листопада 2011 р. № 9407, в якому запропоновано тлумачення державного стратегічного планування як функції

державного управління з визначення цілей та напрямів розвитку з урахуванням наявних ресурсів, обрання пріоритетів, розроблення та виконання взаємопов'язаних завдань і заходів соціально-економічного розвитку. Проте даний законопроект лише визначає систему документів, яких недостатньо для створення цілісної системи стратегічного планування. Особливістю виконання функції стратегічного планування в державному управлінні є те, що у будь-якій владній установі здійснюється подвійний процес управління, а саме: стосовно об'єкта управління (суспільної сфери, галузі, регіону) і функціонування колективу відповідної організації. Діяльність владних установ тісно пов'язана з функціонуванням об'єкта управління, тому внутрішньо організаційний план має бути узгодженим із програмою чи планом розвитку об'єкта і спрямованим на забезпечення його виконання [18].

Наразі головним стратегічним документом України є Стратегія сталого розвитку «Україна-2020», мета якого – впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі.

Мета розроблення державних цільових програм – сприяння реалізації державної політики на пріоритетних напрямках розвитку держави, окремих галузей економіки та адміністративно-територіальних одиниць; забезпечення концентрації фінансових, матеріально-технічних, інших ресурсів, виробничого та науково-технічного потенціалу, а також координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій для розв'язання найважливіших проблем. Державні цільові програми поділяються на загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля та інші програми, метою яких є розв'язання окремих проблем розвитку економіки і суспільства, а також проблем розвитку окремих галузей економіки та адміністративно-територіальних одиниць, що потребують державної підтримки. Про наявність елементів системи державного стратегічного планування свідчить низка нормативних документів, які

регулюють середньостроковий і короткостроковий періоди. Наразі немає документа, що унормовує всю систему державного стратегічного планування на довгостроковий, середньостроковий та короткостроковий періоди, а також контроль за виконанням стратегічних документів [52].

Стратегічний документ на короткостроковий період – щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. У ст. 106 Конституції України визначено право Президента України звертатися з посланнями до народу та із щорічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України [31].

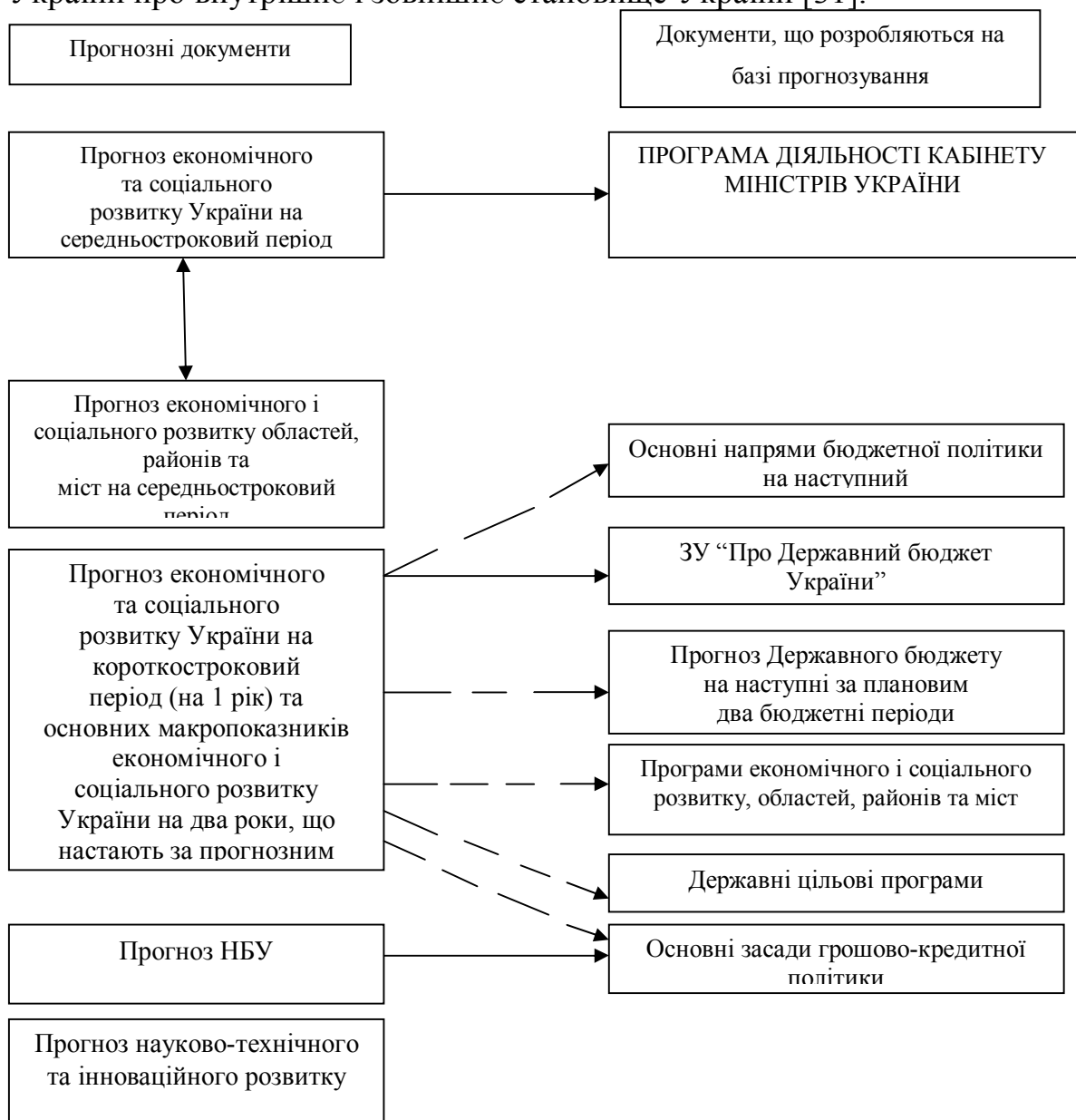

Рис. 1.4 Структура нормативного забезпечення державного прогнозування
 Джерело: сформовано автором за джерелом [31].

На рис. 1.4 пропонується запровадження середньострокового бюджетного планування, у тому числі шляхом запровадження трирічної бюджетної декларації та повноцінної системи планування і оцінювання виконання Державного бюджету.

Стратегія сталого розвитку України до 2030 року орієнтована на вектори, визначені в Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020»:

1. *вектор розвитку* – забезпечення сталого розвитку країни, проведення структурних реформ, забезпечення економічного зростання екологічно невиснажливим способом, створення сприятливих умов для ведення господарської діяльності;

2. *вектор безпеки* – забезпечення безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій та приватної власності, забезпечення миру і захисту кордонів, чесного та неупередженого правосуддя, невідкладне проведення очищення влади на всіх рівнях та забезпечення впровадження ефективних механізмів протидії корупції. Пріоритетом є безпека життя та здоров'я людини, що неможливо без ефективної системи охорони громадського здоров'я, надання належних медичних послуг, захищеності соціально вразливих верств населення, безпечного стану довкілля і доступу до якісної питної води й санітарії, безпечних і якісних харчових продуктів та промислових товарів;

3. *вектор відповідальності* – забезпечення гарантій кожному громадянину, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак, мати доступ до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я та інших послуг в державному та приватному секторах;

4. *вектор гордості* – забезпечення взаємної поваги та толерантності в суспільстві, гордості за власну державу, її історію, культуру, науку, спорт.

Стратегічне бачення сталого розвитку України ґрунтується на забезпеченні національних інтересів та виконанні міжнародних зобов'язань

України щодо переходу до сталого розвитку. Такий розвиток передбачає:

- подолання дисбалансів в економічній, соціальній та екологічній сферах;
- трансформацію економічної діяльності, перехід на засади «зеленої економіки»;
- побудову мирного та безпечного, соціально згуртованого суспільства з належним врядуванням та інклюзивними інституціями;
- забезпечення партнерської взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, бізнесу, науки, освіти та організацій громадянського суспільства;
- повну зайнятість населення;
- високий рівень науки, освіти та охорони здоров'я;
- підтримання довкілля в належному стані, який забезпечуватиме якісне життя та благополуччя теперішнього і майбутніх поколінь;
- децентралізацію та впровадження регіональної політики, яка передбачає гармонійне поєднання загальнонаціональних і регіональних інтересів;
- збереження національних культурних цінностей і традицій [65].

Операційною ціллю сталого розвитку має бути сприяння тривалого інклюзивного збалансування економічного зростання, повної та продуктивної зайнятості та гідної праці для всіх. Завданням є:

- Забезпечити щорічне зростання валового внутрішнього продукту в середньому на рівні не менше ніж 4% на період 2018–2020 рр., 6% – на період 2021–2025 рр. і 7% – на період 2026–2030 рр.
- Сприяти зміні структури експорту в бік зростання продукції та послуг з високою часткою доданої вартості, зокрема до 2030 року підвищити в структурі експорту частку продукції високотехнологічних секторів економіки до 15%.
- Домогтися підвищення продуктивності в економіці шляхом диверсифікації, технічної модернізації, створення стимулів, у тому числі

податкових, для інноваційної діяльності та збільшення кількості робочих місць.

- До 2030 року збільшити обсяги фінансування науки за рахунок усіх джерел до 3% ВВП та забезпечити державне бюджетне фінансування наукової та науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7% ВВП.

- Забезпечити реалізацію політики, яка сприяє продуктивній діяльності, створенню гідних умов праці, підприємництву, творчості та інноваційній діяльності, створити сприятливі умови для підвищення кваліфікації, мотиваційні стимули для професійної переорієнтації та розвитку самозайнятості населення.

- До 2030 року забезпечити повну і продуктивну зайнятість та гідні умови праці для всіх жінок і чоловіків, зокрема молодих людей та інвалідів, і рівну оплату за працю рівної цінності відповідно до показників продуктивності праці.

- Підвищити рівень зайнятості населення до 70% у 2030 році за рахунок створення нових робочих місць.

- Сприяти забороні та ліквідації найгірших форм дитячої праці, а до 2025 року припинити практику використання дитячої праці в усіх її формах.

- Захищати трудові права і сприяти забезпеченню надійних і безпечних умов праці для всіх працюючих.

- Зміцнювати спроможність національних фінансових установ заохочувати й розширювати доступ для мікро-, малих і середніх підприємств і громадян до страхових, фінансових, банківських послуг, зокрема до доступних кредитів [32].

Отже, нині систему державного стратегічного планування в Україні не можна вважати цілісною та логічно завершеною. Можливі різні варіанти її вдосконалення. Один з них пропонувався законопроектом «Про державне стратегічне планування» від 3 листопада 2011 р. № 9407, згідно з яким документи державного стратегічного планування мають розроблятися на довгостроковий, середньостроковий та короткостроковий період. Проте досі

не прийнято документа, що унормовує всю систему державного стратегічного планування на довгостроковий, середньостроковий та короткостроковий періоди, а також контроль за виконанням стратегічних документів. Перспективами подальших досліджень у даному напрямі мають бути визначення концептуальних засад державного стратегічного планування.

РОЗДІЛ 2

СТАН СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

2.1. Оцінка соціально-економічного розвитку України

На сучасному етапі розвитку світової господарської системи, в умовах невизначеності та нестійкості функціонування, ключовим інструментарієм забезпечення результативності реалізації соціально-економічної політики держави є: формування відповідного типу політики модернізації економіки на засадах реалізації соціетальних принципів до визначення напрямів структурно-динамічних змін; використання принципів розбудови соціально-економічних систем, застосування яких забезпечує розробку й визначення специфічного комплексу модернізаційних заходів щодо реалізації функцій генерування сприятливих умов задля цілеспрямованого загальноекономічного зростання

Щоб визначити місце України у рейтингу країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2017-2018 (The Global Competitiveness Index), розглянемо його у порівняльній табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Позиція України та країн-лідерів (топ-5) у міжнародній рейтинг-системі за Індексом глобальної конкурентоспроможності за 2014–2018 рр.

№ п/п	2014-2015 (зі 144 країн)		2015-2016 (зі 140 країн)		2016-2017 (зі 138 країн)		2017-2018 (зі 137 країн)	
1	Швейцарія	5,70	Швейцарія	5,76	Швейцарія	5,81	Швейцарія	5,86
2	Сінгапур	5,65	Сінгапур	5,68	Сінгапур	5,72	Сінгапур	5,85
3	США	5,54	США	5,61	США	5,7	США	5,71
4	Фінляндія	5,5	Фінляндія	5,53	Фінляндія	5,57	Фінляндія	5,66
5	Німеччина	5,49	Німеччина	5,5	Німеччина	5,57	Німеччина	5,65
-	Україна - 76	4,14	Україна- 79	4,03	Україна- 85	4	Україна-81	4,11

Джерело :сформовано автором за джерелом [7]

Україна цього року посіла 81-е місце серед 137 країн світу, покращивши

свої позиції на чотири пункти. Зазначимо, що минулого року Україна втратила свої позиції в цьому рейтингу й посіла 85 місце. Ще в 2015-му вона була 79-а, а в 2014 – 76-а. За дослідженнями GCI-2017-2018 наша країна продемонструвала позитивну динаміку, тобто зафіксувала поліпшення показників в сферах: розвиток фінансових ринків, інституційний розвиток, макроекономічна ситуація, ефективність ринку товарів, рівень розвитку бізнесу. Наряду з успіхами, Україна погіршила свої позиції у 4 з 12 основних показників. Найбільше втрачено (мінус 13 пунктів) за складовою «Ефективність ринку праці». Тенденція до погіршення цього показника спостерігалася і в минулорічних дослідженнях (у 2017 році він знизився на 17 пунктів). Також Україна зазнала втрат за оцінкою інноваційної складової Індексу («мінус» 9 пунктів), інфраструктурної («мінус» 3 пункти) та за складовою, що характеризує вищу освіту та професійну підготовку («мінус» 2 пункти). Незважаючи на незначні покращення, в 2018 році у нас все ще найгірші позиції за оцінкою міцності банків (130 місце), за регулюванням фондових бірж (134 місце), за якістю доріг (130 місце), за інфляційними змінами та за здатністю країни утримувати таланти (129 місце), за захистом права власності (128 місце) [1].

В Україні існують програми планування соціально-економічних процесів що відбуваються в державі, визначаються цілі та пріоритети соціально-економічного розвитку та заходи, які необхідно здійснити для їх досягнення. Валовий внутрішній продукт (ВВП) має безпосередній вплив на соціальний розвиток держави.

Валовий внутрішній продукт (ВВП) – це величина, яка показує вартість вироблених в країні товарів і послуг за певний проміжок часу, зазвичай за рік.

За статистикою, номінальний ВВП України має постійну тенденцію до зростання. Реальний валовий внутрішній продукт (ВВП) України в 2018 році зріс на 3,3% після збільшення його в 2017 році на 2,5% і в 2016 році - на 2,4%, таку оперативну оцінку оприлюднила Державна служба статистики. Номінальний ВВП становив 3 трлн 558,7 млрд грн, а з розрахунку на одну

людину - 84,19 тис. грн, зміна дефлятора становила 5,4%. Згідно з документом, Держстат поліпшив оцінку зростання ВВП у четвертому кварталі 2018 року до 3,5%. Оцінки темпів збільшення української економіки у двох попередніх кварталах залишилися незмінними: в третьому - 2,8%, у другому - 3,8%, а в першому також була підвищена з 3,1% до 3,3%. Нацбанк України наприкінці січня 2019 року погіршив оцінку зростання ВВП України минулого року з 3,4% до 3,3%, оцінюючи його в четвертому кварталі в 3,3%. Згідно з його очікуваннями, цього року економіка країни збільшиться на 2,5%, а у 2020-му - на 2,9%. Згідно з консенсус-прогнозом, складеним Мінекономрозвитку в грудні, зростання ВВП України в 2018 році оцінювалося на рівні 3,1%, у 2019 році - 2,9%. Держбюджет-2018 і держбюджет-2019 побудовані на прогнозі зростання економіки в ці роки на 3% щороку.

Як відомо, інвестиційна спроможність вітчизняних банків та інвесторів є не досить високою і не відповідає європейським стандартам, в Україні важко знайти таких інвесторів, тому залучення іноземних інвестицій стає важливим кроком у підвищенні конкурентоспроможності [30].

У світовій практиці розрізняють дві форми прямих іноземних інвестицій [59]:

- злиття та поглинання (англ. M&A - Merge and acquisition);
- інвестиції у створення нових підприємств, так звані інвестиції «Грінфілд» (від англ. green - зелений, field - поле).

Оскільки прямі іноземні інвестиції передбачають наявність контролю над бізнесом та часто пов'язані із володінням матеріальними активами, такими як обладнання, споруди чи інша нерухомість, то ПІІ буде набагато складніше вивезти чи розпродати. Таким чином, прямі інвестори можуть бути більш зацікавленими у продовженні діяльності свого міжнародного бізнесу та менш схильними до виведення активів за появи перших ознак небезпеки. [23].

Отже, прямі іноземні інвестиції забезпечують довгострокові вкладення матеріальних засобів компаніями-нерезидентами в економіку країни з метою

організації і будівництва підприємств, придбання статутного та акціонерного капіталу. Індикатором зміни рівня довіри іноземних інвесторів та рейтингу країни вважається динаміка прямих іноземних інвестицій. Тож, динаміку надходження/вкладення прямих іноземних інвестицій в економіку України та з України у 2010 – 2019 рр. наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка надходження/вкладення прямих іноземних інвестицій в економіку України та з України у 2010 – 2019 рр., (млн дол. США)

Рік	Прямі іноземні інвестиції в Україну	Приріст/падіння за рік	Прямі іноземні інвестиції з України	Сальдо
2010	6495	+1679	736	5759
2011	7207	+712	192	7015
2012	8401	+1194	1206	7195
2013	4499	-3902	420	4079
2014	410	-4089	111	299
2015	2961	+2551	-51	3012
2016	3284	+323	16	3268
2017	2202	-1082	8	2194
2018	2355	+153	-5	2360
2019	1074	-1281	-1	1075

Джерело: складено автором за джерелами [12] та [35]

На основі представлених даних можна зробити висновок, що починаючи з 2010 року відбувається поступове покращення ситуації, завдяки приросту прямих іноземних інвестицій. Впродовж 2013-2014 років прослідковується несприятливе становище через стрімке падіння обсягу залучених інвестицій. Також, значення на кінець 2017 році скоротилося відносно 2016 року на 1082 млн. дол. У 2018 році прослідковується позитивна динаміка щодо збільшення обсягу прямих іноземних інвестицій на 166 мільйонів доларів. Впродовж останніх 10 років найбільший приріст прямих іноземних інвестицій прийшовся на 2012 рік. При тому, за останні 6 років країна не досягла такого значного розміру приросту іноземних залучень. Дана тенденція до зниження обсягу іноземних інвестицій є наслідком невирішеної низки причин недовіри інвесторів, серед яких: високий рівень корупції в країні, недовіра до судової системи, нестабільність національної валюти, монополізація ринків.

Ризики для фінансової стабільності зберігаються. Україна проходить період пікових виплат за зовнішнім боргом. Такі виплати, за обмежених можливостей залучення на міжнародних ринках капіталу, вже призвели до скорочення обсягів міжнародних резервів. У таких умовах критично важливим є подальше отримання кредитних коштів від МВФ та інших офіційних кредиторів. До інших ризиків належать уповільнення зростання ВВП, недовиконання податкових надходжень та висока ймовірність зниження з 2020 року обсягів транзиту російського газу територією України. За п'ять місяців 2019 року обсяги міжнародних резервів знизилися на 1,4 млрд дол. через високі виплати за зовнішніми зобов'язаннями. У травні уряд придбав у НБУ майже весь обсяг валюти, необхідний для погашення суверенних єврооблігацій на 1,0 млрд дол., випущених під гарантії США. Проте недавнє розміщення єврооблігацій на суму 1 млрд євро дасть змогу поповнити резерви. Високі валютні виплати зберуться: у найближчі п'ять кварталів Україна витратить на них у середньому по 2,6 млрд дол. щоквартально, а із середини 2019 року до кінця 2021-го уряд та НБУ повинні сплатити за боргами в інвалюті понад 20 млрд дол. Якщо не буде достатніх нових зовнішніх запозичень, міжнародні резерви знижуватимуться. Тож на найближчі роки погашення й обслуговування валютного державного боргу – джерело потенційних ризиків для фінансової стабільності [27].

Згідно першої оцінки Державної служби статистики, у I кварталі 2019 року зростання реального валового внутрішнього продукту (ВВП) сповільнилось до 2,2% р/р., порівняно з I кварталом 2018 року реальний валовий внутрішній продукт зріс на 3,1% рр.

У II кварталі 2019 року реальний ВВП України зріс на 4,6% р/р, що є найкращим результатом за всю посткризову історію відновлення економіки (минулого разу реальний ВВП збільшився також на 4,6% р/р. у IV кварталі 2016 року завдяки великому врожаю кукурудзи), а у II кварталі 2018 року реальний валовий внутрішній продукт збільшився на 3,6% р/р. Кумулятивне зростання української економіки за останні 4 роки перевищило 13%.

Зростання реального ВВП на 19 листопада 2019 року у III кварталі становило 4,2% р/р., порівняно з III кварталом 2018 року тоді зростання реального ВВП України сповільнилось до 2,8% р/р. Незважаючи на сповільнення ВВП у 2019 році, це другий кращий результат окремого кварталу за період 2018-2019 років. Таким чином, зростання за підсумками 9 місяців 2019 року становило 3,9% р/р. Це найшвидший темп зростання української економіки за 8 років.

Таким чином, серед прогнозів розвитку української економіки на 2020 р. і наступні роки переважають консервативно-оптимістичні оцінки, які хоча й передбачають вельми помірне зростання українського ВВП, але й не очікують впливу на Україну потужних воєнно-політичних і економічних шоків. У 2020 рр. помітно зростуть зовнішньоекономічні дефіцити – негативне сальдо рахунку поточних операцій сягне 5,4–6 % ВВП, при тому що в 2018р., вказаний дефіцит становив 2,2 % ВВП. Такі дефіцити не зможуть бути покриті припливом прямих інвестицій, щорічний обсяг яких не перевищуватиме рівня 3-4 млрд дол. США. Обмежений доступ до зовнішнього фінансування означає, що зовнішній борг дещо зменшиться, проте при цьому втрачатиметься частина валютних резервів, які до кінця 2020р. впадуть до 10,5 млрд дол. США. Вказані та інші важливі показники є досить слабкими для підтримки стійкого зростання, проте країна обійдеться без кризового шоку. Тому ми й вказуємо, що наш прогнозний сценарій носить лише «обмежено песимістичний» характер», – пояснив логіку цього прогнозу директор економічних програм Центру ім. О. Разумкова В. Юрчишин [18].

Отже, проблема реального стану соціальної сфери для України досить гостра незважаючи на урядові пріоритети та ініціативи. Крім того, ця гострота має тенденцію до подальшого нагнітання. Кардинальне вирішення проблем соціальної сфери та вихід із деградаційного стану можливий лише за умови реформуванні цінкових відносин у суспільстві. А це стане можливим лише в єдиному випадку, коли грошово-матеріальні потоки приймуть природну необхідність та відповідатимуть прискореному характеру товарообмінних

Продовження табл. 2.3

1	2	3	4	5	6	7
Індекс споживчих цін:						
у середньому до попереднього року, відсотків	106,7	107,9	109,9	105,5	106,1	107,8
грудень до грудня попереднього року, відсотків	105,6	107	108,6	105	105,2	106,7
Індекс цін виробників промислової продукції (грудень до грудня попереднього року), відсотків	108,2	109	110,9	105,9	106,5	108,
Прибуток прибуткових підприємств, млрд. гривень	999,5	1055,5	950,3	1128,4	1212,6	1069,9
Фонд оплати праці найманих працівників і грошового забезпечення військовослужбовців, млрд. гривень	1290,8	1393,7	1267,1	1444,5	1582,6	1402,3
Середньомісячна заробітна плата працівників, бруто:						
номінальна, гривень	11 451	12 137	11 359	12 835	13 766	12 663
номінальна, скоригована на індекс споживчих цін, відсотків до попереднього року	106	106,2	102,2	106,2	106,9	103,4
Кількість зайнятих економічною діяльністю у віці 15-70 років, млн. осіб	16,46	16,55	16,38	16,52	16,7	16,41
Рівень безробіття населення у віці 15-70 років за методологією Міжнародної організації праці, відсотків до економічно активного населення відповідного віку	8,5	8,2	9	8,3	7,8	8,9
Продуктивність праці, відсотків до попереднього року	103,2	104	101,2	103,7	104,4	101,9
Сальдо торговельного балансу, визначене за методологією платіжного балансу, млн. доларів США	-12 195	-13 764	-11 224	-12 975	-16 015	-12 186
Експорт товарів і послуг:						
млн. доларів США	68 007	69 283	64 714	74 650	76 023	68 933
відсотків до попереднього року	107,9	109,5	105,6	109,8	109,7	106,5
Імпорт товарів і послуг:						

1	2	3	4	5	6	7
млн. доларів США	80 202	83 047	75 938	87 625	92 038	81 119
відсотків до попереднього року	107,3	110,9	105,4	109,3	110,8	106,8

Джерело: сформовано автором за джерелом [53].

Прогноз було розроблено за трьома сценаріями, які ґрунтуються на аналізі розвитку економіки у 2017 році та двох попередніх роках, поточної економічної ситуації, припущеннях, що враховують вплив зовнішніх та внутрішніх чинників і ризиків, та містить бачення перспективи розвитку економіки України у 2019—2021 роках (у цілому та за секторами економіки).

Перший сценарій (базовий) є продовженням сценарію 1 прогнозу, який закладено до державного бюджету 2018 року, основою якого є здійснення реформ, закріплених в Середньостроковому плані пріоритетних дій Уряду до 2020 року, Стратегії подолання бідності, Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року, Експортної стратегії тощо. Також передбачається збереження дії сприятливих умов на світових ринках. Відповідно за цим сценарієм у 2019 році прогнозується зростання ВВП на рівні 3%, у 2020 – на 3,8%, у 2021 – на 4,1%.

Другий сценарій було розроблено з метою визначення додаткових ефектів (позитивних та негативних), які можуть бути сформовані в економіці внаслідок реалізації складних реформ (земельної та податкової в частині оподаткування прибутків підприємств), а також бюджетної «вартості» таких реформ. Зовнішня кон'юнктура світових товарних ринків за цим сценарієм цілком відповідає припущенням прогнозу за першим сценарієм. Разом з тим, припущення щодо притоку інвестиційного та позичкового капіталу за другим сценарієм є дещо кращими. За другим сценарієм у 2020 – на 5%, у 2021 – на 5,4%.

За третім сценарієм основні напрями внутрішньої економічної політики збігаються з першим сценарієм, але він передбачає дещо гірші зовнішні умови розвитку та повільніше зростання основних торгових партнерів України.

Негативний вплив зовнішньої кон'юнктури послаблюватиме можливості впровадження реформ, в першу чергу, фінансові. За третім сценарієм прогнозується зростання ВВП у 2020 – на 1,6%, у 2021 – на 2,1%.

Так на 2020–2021рр. передбачається уповільнення темпу приросту споживчих цін, незначне зростання рівня безробіття. Але лише за умов відносно найоптимістичнішого першого сценарію передбачено несуттєве (на 6%) зростання середньомісячної заробітної плати у 2020 р. Середньомісячна зарплата працівників (брутто) в гривнях у 2019 році становить 10 129 грн., 11 451 грн. – в 2020 році, 12 835 грн. – в 2021 році [53].

Розпочате в кінці 2012р. скорочення промислового виробництва, ускладнилося зупинкою промислових потужностей Луганської та Донецької областей, де була розташована більшість підприємств машинобудування, металургії, хімічної промисловості, а також через труднощі на російському ринку збуту. У 2015 р. значна частка у скороченні зовнішньоторговельних операцій України припадала на країни СНД, зокрема – на Російську Федерацію. Загальний обсяг експорту товарів та послуг до Росії 2014 р. скоротився на 33,7%. У 2015–2016 рр. український експорт скорочувався більш швидкими темпами, що обумовлено обмеженнями, накладеними Росією і Україною на взаємну торгівлю та реалізацією товарів. Залежність України від імпортних енергоносіїв та відсутність можливостей швидкої диверсифікації енергоресурсів спонукає підприємницький сектор «включити» режим жорсткої економії, а це ланцюговою реакцією призведе до скорочення виробництва. Для промислових підприємств дефіцит газу та зростання цін на нього, а також зниження світових цін на продукцію виробництва є передумовами згорання обсягів випуску продукції або переведення підприємства на менше використання власних потужностей. Якщо проаналізувати торгові відносини України з топ-15 країн у січні-травні поточного року, то експорт зріс на 7% порівняно з аналогічним періодом 2018 року й склав понад 20 млрд дол., а імпорту збільшився на 9,3% й у грошовому еквіваленті склав 23,5 млрд дол. Найбільші обсяги експорту українських

товарів та сировини, за даними Держстату, надходили до Польщі. За півроку Україна поставила продукції на 1 млрд 434 млн дол., збільшивши експорт до сусідньої країни більш ніж на 5%. На другому місці Російська Федерація, куди Україна експортувала на 1 млрд 336 млн дол. При цьому рівень експорту до країни-агресора впав на 11,7% [67].

У короткостроковій перспективі це позначиться на зменшенні бюджетних та валютних надходжень, а у довгостроковій перспективі призведе до підвищення рівня безробіття, скорочення рівня економічного зростання країни. У короткостроковій перспективі не варто сподіватись на швидке відновлення промислового виробництва. Складність процесу відновлення попередніх обсягів виробництва підсилюється знеціненням національної валюти, відчуженням значної частки експорто-орієнтованих підприємств Донбасу, також жоден інвестор не ризикне вкладати додаткові кредитні та інвестиційні ресурси у вітчизняні підприємства в період здійснення воєнних дій, не зважаючи на покращення цінової конкурентоспроможності. Відновлення надходжень інвестиційних коштів можна очікувати після закінчення воєнних дій на сході України. За оптимістичним сценарієм розвитку та за умови проведення трансформаційних реформ отримані від інвесторів кошти спрямовуватимуться на відбудову зруйнованих підприємств. Їх відбудова відбуватиметься із застосуванням новітніх технологій, а отже, і продукція випускатиметься більш та високотехнологічною. Однак, високий ступінь ризику та відсутність гарантій для інвесторів щодо вкладених ними коштів є додатковими чинниками стримування економічного розвитку України [70].

Отже, спад ВВП протягом останніх років є цілком закономірним та природним для процесів, що відбуваються в нашій країні. Проте, очікувати в короткостроковій перспективі на швидку переорієнтацію на ринок країн ЄС не вдасться так швидко, як би хотілося. Обумовлено це кількома причинами:

- зупинка заводів машинобудівної та металургійної галузей на Донбасі;
- невизначеність з періодом та вартістю відновлення діяльності

підприємств на окупованих територіях;

– необхідністю сертифікації українських товарів згідно європейських стандартів.

Входження України на ринок країн ЄС надасть вітчизняним товаровиробникам базу для розширення експортної діяльності та допоможе їм компенсувати збитки від втрати російського ринку лише в середньостроковій перспективі. Ключову роль тут може відіграти девальвована національна валюта, однак доходи отримані від експорту та від курсових різниць нівелюються падінням загального обсягу експорту. Позитивних результатів макроекономічного розвитку можна досягти за умов реалізації політичної волі, ефективних державних рішень, реалізації цілеспрямованих тактичних напрямів соціально-економічного розвитку, що визначені в загальній стратегії розвитку України, що надасть можливість зняти соціальну напругу в суспільстві та забезпечить сталий соціально-економічний розвиток. Відповідно до сучасних тенденцій розвитку соціально-економічної системи держави та з урахуванням необхідності дотримання визначених прогнозних сценаріїв розвитку необхідно змінювати підходи до макроекономічної політики з метою забезпечення соціально-економічного розвитку на засадах гомеостазису.

2.3. Оцінка соціально-економічного розвитку сільського господарства України

Сучасні умови глибоких глобальних та інтеграційних змін в світовій економіці обумовлюють появу нових важелів управління та стратегічного розвитку національної економіки кожної конкретної держави. Встановлення національних пріоритетів та побудова комплексної стратегії розвитку потребують досліджень сучасного стану галузей економіки та тенденцій, що виникають в середовищі таких економічних систем. Однією із провідних галузей національної економіки є сільське господарство, що є джерелом забезпечення продовольчими ресурсами (сировиною) та створює пріоритети

формування системи продовольчої безпеки. У зв'язку з цим стан та основні тенденції, що склались в економіці сільського господарства за останні роки становлять особливий інтерес і дозволяють сформувати цілісну уяву про функціонування процесів в даній галузі та застосовувати у подальшому необхідні важелі впливу для їх розвитку [24].

Інтенсифікація агропромислового виробництва залишається одним з головних напрямів підвищення ефективності галузі і в сучасних умовах функціонування АПК, разом з тим, є багато факторів, які впливають на процеси інтенсифікації: реформування господарського механізму; визнання пріоритетів екологічних та соціальних аспектів життєдіяльності суспільства; якість, склад, ступінь використання, розташування земель тощо, тому постає необхідність, розкривши сутність інтенсифікації, показати сприйняття економічних елементів, процесів, чинників, що реалізують інтенсифікацію на практиці та визначити вплив соціально-економічних та екологічних факторів на інтенсивність використання земель, зокрема, сільськогосподарських угідь [29].

Аграрна галузь української економіки є надійним фундаментом забезпечення продовольчої безпеки держави, базисом розширення її експортного потенціалу, джерелом задоволення внутрішнього попиту на сільськогосподарську продукцію та продукти харчування. Сьогодні для України гостро стоїть завдання розроблення механізмів державної аграрної політики щодо підвищення ефективності використання наявного потенціалу аграрного сектору економіки [75].

Специфічність аграрного виробництва обумовлює основні характеристики його розвитку, що насамперед відображуються у повільних еволюційних змінах якісних ознак ресурсної складової (землі, видів рослин і тварин), прояв яких поступово відбувався по проходженню інноваційного шляху в технологіях виробництва, засобах та формах організації праці [32].

Сільське господарство, як базова галузь для забезпечення агропромислового комплексу сировиною, характеризується наявним

потенціалом підприємницьких структур [13].

Необхідно відзначити перспективність використання альтернативних палив. Використання палив рослинного походження забезпечує кругообіг вуглекислого газу в атмосфері, оскільки при спалюванні біопалива в двигунах внутрішнього згоряння в атмосферу надходить приблизно така ж кількість вуглекислого газу, що поглинається в процесі вирощування сировини. Це призводить до зменшення викиду парникових газів і запобігає виникненню парникового ефекту [15].

Одним із напрямів зміцнення конкурентних переваг олійно-жирових підприємств на ринку, підвищення їх конкурентоспроможності є реструктуризація, яка передбачає здійснення заходів, спрямованих на вдосконалення фінансової структури підприємства, управління, форми власності. Такі заходи здатні покращити фінансовий стан підприємства, збільшити обсяги випуску продукції і, як наслідок, підвищити конкурентоспроможність [72].

Світова економіка (не є виключенням і аграрна галузь) орієнтується на інноваційну модель розвитку, характерною рисою якої є використання нових проектних рішень з розширеними можливостями інвестицій та використанням ресурсів. Не зважаючи на збільшення інноваційної складової в виробництві, за останні роки в світовій економіці відбувається падіння основних макроекономічних показників (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Основні макроекономічні показники розвитку світового господарства у 2016-2018 рр.

Показники	2016	2017	2018	Відхилення 2018 р. від 2016 р., +/-
1	2	3	4	5
Валовий внутрішній продукт, млн. дол. США	78382556,7	74170527,4	75117111,9	-3265444,8
Річне зростання валового внутрішнього продукту в дол. США, %	2,4	-5,4	1,3	-1,1
Валовий внутрішній продукт на душу населення, млн. дол. США	10776,7	10080,5	10094,1	-682,6

1	2	3	4	5
Річне зростання валового внутрішнього продукту на 1 душу населення в дол. США, %	1,2	-6,5	0,1	-1,1
Валовий національний доход, млн. дол. США	78616727,7	74383118,6	75150536,1	-3466191,6
Річне зростання валового національного доходу в дол. США, %	2,7	-5,4	1,0	-1,7
Валовий національний доход на душу населення, млн. дол. США	10808,9	10109,4	10098,6	-710,3
Обсяг виробництва лісового господарства, млн. дол. США	3319558,8	3166391,1	3142846,7	-176712,1
Частка виробництва сільського господарства, лісового господарства та рибальства в ВВП в дол. США, %	4,2	4,3	4,2	0
Річне зростання виробництва сільського господарства, лісового господарства та рибальства в ВВП в дол. США, %	1,5	-4,6	-0,7	-2,2
Формування капіталу, млн. дол. США	19413566,3	18563116,6	18461334,6	-952231,7
Частка формування капіталу в ВВП в дол. США, %	24,8	25,0	24,6	-0,2
Річне зростання капіталу в дол. США, %	3,5	-4,4	-0,5	-4

Джерело: складено та розраховано автором за даними FAO [40]

Сільське господарство України є багатоукладним, що обумовлено існуванням різних організаційних форм господарювання в конкурентному ринковому середовищі [11].

Кількість підприємств України, які здійснювали сільськогосподарську діяльність за організаційно-правовими формами господарювання у період з 2016-2018 рр. наведена у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Кількість підприємств України, які здійснювали сільськогосподарську діяльність за організаційно-правовими формами господарювання, одиниць

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення (2018 р. від 2016 р.), %
1	2	3	4	5
Усього сільськогосподарських підприємств:	45379	47697	45558	0,4
в т.ч. господарські товариства	7721	8700	6967	-9,8

1	2	3	4	5
Приватні підприємства	3627	3752	3215	-11,4
Кооперативи	596	738	448	-24,8
Фермерські господарства	32303	33682	34137	5,7
Державні підприємства	241	222	199	-17,4
Підприємства інших форм господарювання	891	603	592	-33,6

Джерело: складено автором на основі [63]

За отриманими розрахунками спостерігається тенденція до скорочення кількості сільськогосподарських підприємств в межах організаційно-правових форм. Кількість державних підприємств та кооперативів зменшилась у 2018 р. порівняно з 2016 р. відповідно на 17,4% та 24,8%. Спостерігалось збільшення фермерських господарств і становило у 2018 р. 34137 одиниць, що на 5,7% більше ніж у 2016 р. Слід зазначити, що сільське господарство України, за твердженням В.Г. Андрійчука, характеризується надмірною концентрацією, яка проявляється у привілейованому стані агрохолдингів щодо використання та володіння ресурсами виробництва (особливо земельними) та капіталом. Основні показники виробництва сільськогосподарства України у 2016-2018 рр. наведено в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

**Основні показники виробництва сільськогосподарства
України, 2016-2018 рр.**

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення 2018 р. від 2016 р., %	В середньому у 2016-2018 рр.
1	2	3	4	5	6
Валова продукція сільськогосподарства в постійних цінах 2010 р., млн. грн.	239467	254641	249157	4,0	247755,0
Вартість реалізованої продукції сільськогосподарства сільськогосподарськими підприємствами у фактичних цінах, млн. грн.	336970	291219	356159,6	5,7	328116,2

1	2	3	4	5	6
Кількість сільськогосподарських підприємств, одиниць	45379	47697	45558	0,4	46211,3
Кількість найманих працівників, тис. осіб	502,7	515	497,8	-1,0	505,2
Посівні площі сільськогосподарських культур, тис. га	26902	27026	27585	2,5	27171,0
в т.ч. культури зернові та зернобобові	14739	14401	14624	-0,8	14588,0
культури технічні	8350	8852	9259	10,9	8820,3
культури кормові	1990	1932	1858	-6,6	1926,7
Кількість ВРХ, тис. гол.	3750,3	3682,3	3530,8	-5,9	3654,5
у т.ч. корови	2166,6	2108,9	2017,8	-6,9	2097,8
Свині, тис. гол.	7079	6669,1	6109,9	-13,7	6619,3
Птиці, тис. гол.	203986	201668	204830,9	0,4	203495,0

Джерело: складено та розраховано автором на основі [63]

У таблиці наведено статистичні дані, які показують, що у 2018 р. порівняно з 2016 р. відбулось збільшення вартості валової та реалізованої продукції на 4,0% та 5,7% відповідно. При цьому намітилась чітка тенденція до збільшення посівних площ під технічні культури, розмір яких у 2018 р. порівняно з 2016 р. збільшився на 10,9%. Проте, за даними М.Ю. Коденської та С.А. Сегеди в довгостроковій динаміці існувала тенденція до зменшення посівних площ на 5,4 млн. га (16,6%). Посівна площа під соняшник майже вдвічі перевищує гранично допустимі норми, катастрофічне зменшення посівів льону-довгунця. Стабільними залишаються площі під картоплею і овочами відкритого ґрунту в приватних ділянках населення. Технічні культури мають високу експортну цінність і становлять базову основу експорту України. Разом із цим відбувається скорочення галузі тваринництва. У 2018 р. порівняно з 2016 р. поголів'я ВРХ зменшилось на 5,9%, а свиней на 13,7%. Слід зазначити, що дії держави мають бути спрямовані на підтримку галузі тваринництва та забезпечення процесів інтеграції рослинницької галузі з підприємствами переробки, що дозволяє збільшити частку доданої вартості в кінцевій ціні та запобігти сировинній структурі експорту. Крім, цього розвинуте

тваринництво зумовлює розвиток різнопрофільної діяльності підприємств. Ними можуть бути виробництво кормів, альтернативних енергетичних ресурсів та ін. [9]. Рисунок 2.4. демонструє основні галузі агропромислового виробництва.

Рис. 2.1. Основні галузі сільського господарства

Джерело: побудовано автором за [8]

Харчова промисловість є важливою складовою агропромислового комплексу. Вона об'єднує більше 40 підгалузей і виробництв, важливе місце у комплексі посідають: борошно-круп'яні, макаронні, консервні, олійно-жирові, спиртові, виноробні, цукрові, кондитерські, молочні, м'ясні, рибні, овочеві підприємства [8].

Обсяги виробництва основних сільськогосподарських культур в Україні у 2015-2017 рр. представлені у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Виробництво основних сільськогосподарських культур в Україні, 2015- 2017 рр., тис. т

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення 2017 р. від 2015 р., +/-	Відхилення 2017 р. від 2015 р., %
Культури зернові та зернобобові	60125,8	66088	61916,7	1790,9	3,0
Цукрові буряки фабричні	10330,8	14011,3	14881,6	4550,8	44,1
Соняшник	11181,1	13626,9	12235,5	1054,4	9,4
Картопля	20839,3	21750,3	22208,2	1368,9	6,6
Культури овочеві	9214	9414,5	9286,3	72,3	0,8
Культури плодові та ягідні	2152,8	2007,3	2048	-104,8	-4,9

Джерело: складено та розраховано автором на основі [47]

Статистичні дані свідчать, що за зазначений період найвищий відсоток росту виробництва цукрових буряків фабричних (+44,1%). Відбулось суттєве збільшення обсягів виробництва соняшника (+9,4). Зростання виробництва сільськогосподарських культур зумовлено потребою у їх експорті і не підтверджується зростанням обсягів їх переробки особливо ця тенденція прослідковується по виробництву зерна та кукурудзи. Негативним фактором є зменшення виробництва плодів та ягід (-4,9%) [6].

У відповідності до фізичних обсягів виробництва продукції рослинництва та тваринництва відбулись зміни в формуванні реалізаційних цін на дані види продукції (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Динаміка середніх цін реалізації основної продукції сільськогосподарськими підприємствами України, 2016-2018 рр., грн./т

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення 2018 р. від 2016 р., грн./т	Відхилення 2018 р. до 2016 р., %
1	2	3	4	5	6
Культури зернові та зернобобові з них	2912,1	3414,0	3771,6	859,5	129,5
пшениця	2796,2	3287,9	3814,7	1018,5	136,4
кукурудза на зерно	2989,9	3530,0	3668,9	679,0	122,7

1	2	3	4	5	6
Насіння культур олійних	7531,5	8656,1	9132,0	1600,5	121,2
з них					
насіння соняшнику	7571,0	8516,0	8815,1	1244,1	116,4
боби сої	7454,3	8895,2	9488,9	2034,6	127,2
насіння ріпаку й кользи	7491,2	9117,4	10101,0	2609,8	134,8

Джерело: складено та розраховано автором на основі [63]

З урахуванням даних щодо скорочення випуску продукції, можна зробити висновок про збільшення вартісних показників за рахунок реалізаційних цін на противагу фізичному обсягу виробництва. Значно збільшились у ціні дані у таблиці культури.

Олійно-жирова промисловість України – одна з провідних галузей харчової промисловості, яка є структурним підкомплексом АПК і являє собою досить економічно розвинену, сформовану, постійно функціонуючу систему. Стратегічне значення олійного виробництва в Україні підтверджує його перспективність. Олійно-жирова промисловість займає одне з провідних місць у формуванні внутрішнього ринку продовольства та структурі валютних надходжень, є однією з бюджетоформуючих галузей. У структурі експорту продовольчих товарів продукції олійно-жирової промисловості належить понад 30 %, а в загальних обсягах аграрної продукції – близько 14 [30].

Одним з провідних підприємств України, що займається виробництвом альтернативних джерел енергії, зберіганням та реалізацією олійних культур є ПрАТ «Вінницький олійножировий комбінат». На рис. 2.5 демонструє, що ПАТ «Вінницький ОЖК» посідає третє місце в рейтингу ТОП-10 найбільших виробників олії в 2018/19 р.р. (вироблено – 2958 млн. тонн)

Рис. 2.2. ТОП-10 найбільших виробників олії соняшникової нерафінованої в 2018/19 р.р.

Джерело: сформовано автором за джерелом [19].

На даний момент основними гравцями поміж усіх зовнішньоекономічних підприємств Вінницького регіону на міжнародному ринку є переробні підприємства. ПАТ «Вінницький олійно-жировий комбінат» входить до промислової групи ViOil. Підприємство експортує продукцію в 69 країн світу, його обсяги експорту становлять 4 % світових обсягів соняшникової олії. За своєю потужністю дане підприємство посідає пердову позицію у Європі. У 2018 р. промислова група ViOil була визнана в Україні №1 з виробництва ріпакової олії [23].

У розробці та корегуванні фінансових планів, що забезпечують ефективне управління фінансами, полягає основне призначення фінансового планування. У зв'язку з цим на ПАТ «Вінницький олійно-жировий комбінат» використовується стратегічне, тактичне і оперативне фінансове планування. У межах підприємства стратегічне планування – це розробка на підставі результатів фінансового аналізу стану підприємства і прогнозу змін зовнішнього і внутрішнього середовища, стратегії фінансової діяльності на певний період. Стратегічне планування на ПАТ «Вінницький олійно-жировий

комбінат» – це не просте визначення бажаних цілей і зручних способів їх перетворення, а своєчасна і необхідна реакція на об'єктивні зовнішні та внутрішні обставини діяльності з урахуванням реальних можливостей підприємства і ринку. В умовах високої невизначеності, в яких доводиться працювати більшості підприємств олійно-жирової галузі, прийнятніше середньострокове, а інколи й короткострокове стратегічне планування. Стратегічне планування є функцією спрямування економічного зростання і включає сукупність глобальних ідей розвитку підприємства. Реалізація виробленої фінансової стратегії досягається шляхом розробки тактичних планів, що реалізуються через оперативне планування [12].

Оперативне планування на ПАТ «Вінницький олійно-жировий комбінат» допомагає здійснювати поточне регулювання ходу виробництва задля рівномірності та ритмічності роботи, дозволяє швидко і вчасно практично виправити або направити хід справ, координувати окремі дії різних підрозділів, об'єднаних єдиною метою, – забезпеченням фінансової стабільності підприємства через виконання фінансової стратегії. Основою фінансового планування на ПАТ «Вінницький олійно-жировий комбінат» слугують три основні його системи: прогнозування фінансової діяльності; поточне фінансове планування; оперативне фінансове планування. Усі системи фінансового планування перебувають у взаємозв'язку і реалізуються в певній послідовності. Прогнозування основних напрямків і цільових параметрів фінансової діяльності є першим етапом планування. Він здійснюється шляхом розробки загальної фінансової стратегії підприємства, яка покликана визначити завдання і параметри поточного фінансового планування. За останні роки у зв'язку зі збільшенням номенклатури продукції, темпів її оновлення і конкуренції на товарному ринку змінився і характер управління ПАТ «Вінницький олійно-жировий комбінат». Управління його фінансами стало не можливе без ефективного планування виробничої та іншої діяльності. Обмеженість матеріально-фінансових ресурсів підсилює роль правильного вибору пріоритетів діяльності господарюючого суб'єкта. У

зв'язку з цим нового значення набуло бюджетування на підприємстві ПАТ «Вінницький олійно-жировий комбінат». Воно забезпечує процес виробництва конкурентоздатної продукції за умови оптимального використання всіх ресурсів. Це досягається передусім шляхом розробки зведеного плану основного і допоміжного виробництва з урахуванням ранжирування попиту клієнтів, пропозиції постачальників і поліпшення постачань сировини і матеріалів, визначення величини передбачуваних і нормованих складських запасів, виробничих потужностей з урахуванням зупинок виробництва, а також внутрішньої потреби підприємства у напівфабрикатах і продуктах допоміжного виробництва. Тільки на цій основі підприємство знижує фінансові втрати, неефективні витрати і збільшує грошовий потік, що генерується бізнесом, підтримує необхідну ліквідність [35].

Структурні характеристики сільського господарства України відображують як світові тенденції щодо загального падіння обсягів виробництва, так і внутрішні зміни внаслідок переорієнтації ринків та реструктуризації технологічного укладу. В структурі ВВП національної економіки частка сільського господарства складає близько 11%. Основною тенденцією, що переважає в змінах організаційно-правових форм господарювання є зростання кількості фермерських господарств, що обумовлено відповідними заходами фінансової підтримки держави. Розвиток відносин з ЄС обумовив зростання експорту технічних культур з найвищим рівнем рентабельності, внаслідок чого в структурі посівних площ збільшилась частка їхніх посівів. В наслідок таких зрушень технологічний уклад залишається монокультурним, а експорт має сировинну структуру.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИ І МОДЕЛІ ПРОГНОЗУВАННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

3.1. Аналіз існуючих систем планування і прогнозування розвитку економіки

Соціально-економічний розвиток конкретної території (країни, регіону), його внутрішня стабільність і конкурентоспроможність, зовнішнє позиціонування тісно пов'язані із правильно прогнозованою тенденцією розвитку, конкретністю поставлених цілей та вибором методів їх досягнення. Враховуючи існуючий довготривалий інтерес в питаннях тенденцій майбутнього розвитку, практичний світовий досвід прогнозування соціально-економічного розвитку територій є досить широким і різноманітним. Кожна держава займає ту чи іншу нішу у світовому просторі.

Є країни з багатими природними ресурсами, з високорозвиненими технологіями, з адекватним соціальним рівнем населення тощо в той же час люди вмирають від голоду щодня в інших штатах. Цей дисбаланс настільки значний, що вирішення все зростаючих проблем у слаборозвинених країнах вимагає ефективної міжнародної політики організацій. Основним критерієм визначення рівня економічного розвитку країни є цінність валовий внутрішній продукт (ВВП) на душу населення. ВВП – один з найважливіших показників розвитку економіки, який характеризує остаточний результат виробничої діяльності економічних одиниць населення у сфері матеріального та нематеріального виробництва. Вимірюється вартістю товарів і послуг, вироблених цими підрозділами для кінцевого використання. Розглянемо на рис. 3.1 ВВП на душу населення у 2018 році в Україні та світі.

Ринкові перетворення в незалежній Україні здійснювалися в соціально-економічному середовищі, сформовані в умовах централізованої економіки. Як результат - переваги ринкової економіки не змогли проявити себе в повній мірі. Україна за роки незалежності, на жаль, не змогла стати

високорозвиненою країною, незважаючи на багатий природно-ресурсний потенціал та сприятливе геополітичне становище. Останні чотири роки наша держава переживає досить складний період своєї історії, що пов'язано з військовим конфліктом з Росією на Сході України. Це негативно відображається на всіх показниках соціально-економічного розвитку країни та загостренні внутрішнього політична криза. Економічний потенціал країни характеризує можливості національної економіки виробляти матеріальні блага, надавати послуги, задовольняти економічні потреби суспільства. Це пов'язано з використання всіх доступних ресурсів - природних, виробничих, матеріальних, трудових, фінансових, науково-технічних, інформація тощо. Вищезазначені ресурси формують структуру економічного потенціалу країни. Рівень соціально-економічного розвитку будь-якої держави є наслідком реалізації її економічного потенціалу [61].

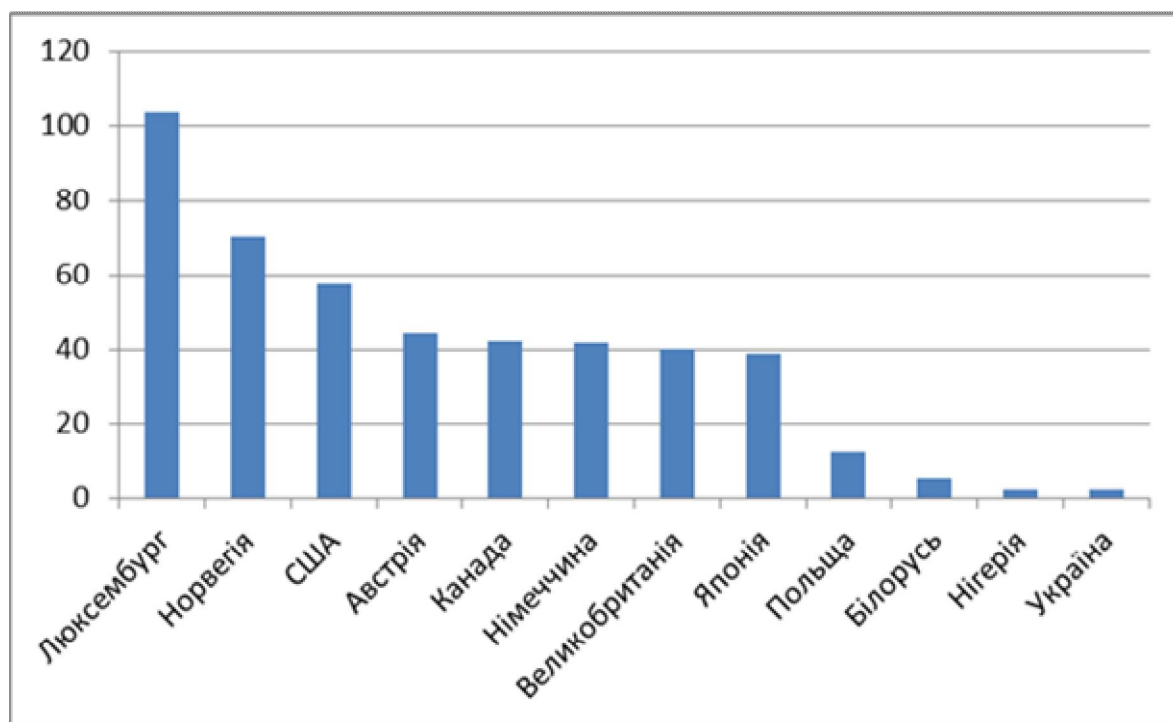

Рис. 3. 1. Валовий внутрішній продукт на душу населення в Україні та світі за 2018 р.

Джерело: складено автором за джерелом [62].

У 2018 році Україна посіла 128 місце серед країн світу за рівнем ВВП на

душу населення (2,963 тис.дол.). У 2018 році список для вищевказаних показник очолив Люксембург (114,234 тис.дол.), Норвегія (81,695 тис.дол.), США (62,606 тис.дол.), Австрія (51,509 тис.дол.), Німеччина (48,264 тис.дол.), Канада (46,261 тис.дол.), Великобританія (42,558 тис.дол.), Японія (39,306 тис.дол.), Польща (15,431 тис.дол.), Білорусь (6,306 тис.дол.) [51].

Враховуючи існуючий довготривалий інтерес в питаннях тенденцій майбутнього розвитку, практичний світовий досвід прогнозування соціально-економічного розвитку територій є досить широким і різноманітним. Прогнозом світових тенденцій і позиціонуванням конкретних країн в різних сферах суспільної діяльності займаються потужні міжнародні організації: Світовий банк, Міжнародний Валютний Фонд, Організація економічного співробітництва і розвитку, ООН. Результативність, оперативність і дієвість сучасного досвіду економічно розвинутих країн світу досягається за рахунок одночасного використання двох форм прогнозування: централізованого (Канада, Швейцарія, інші) і децентралізованого (США, Німеччина, інші). Поряд з функцією прогнозування ефективність управління світовою системою господарювання досягається за допомогою активного використання системи планування, що представляє собою заздалегідь намічені визначені дії, які впливають на процес підготовки та прийняття управлінських рішень для досягнення певної мети [54].

На сучасному етапі розвитку перевага надається індикативному, або рекомендованому, плануванню, характер якого еволюціонував у часі від кон'юнктурного – коли сукупність умов і факторів формально визначають соціально-економічну ситуацію; через структурний – коли увага приділяється територіальному розрізу з акцентом на галузевий і секторальний аналіз економіки з урахуванням взаємоузгодженості інтересів підприємств та держави; до стратегічного – коли перевага надається довготерміновим пріоритетам розвитку економіки, головна роль в реалізації яких належить державі. За періодом дії використовують довготермінове (10 і більше років), середньотермінове (тривалістю від трьох до п'яти років) і поточне (річне)

планування.

На державному рівні питаннями планування займаються відповідні державні структури, наприклад Генеральний комісаріат з планування (Франція); Економічна рада (Канада, Японія); Центральне планове бюро (Нідерланди). Прогнозування і планування спирається на розвинутий математично-статистичний інструментарій на основі значної кількості моделей і розрахунків, широко застосовуються методи оптимального програмування і дослідження операцій. Таким чином, практично всі високо розвинуті країни та країни з економікою, що розвивається, регулярно проводять прогностичні розробки в різних сферах розвитку: науки, технологій, соціального, фінансового, екологічного, економічного тощо. Регулярно розробляються національні та міжнародні цільові програми по різних науково-технологічних напрямках, по вирішенню значних соціально-економічних проблем (США, Японія, країни Європейського Союзу тощо). Горизонт стратегічних прогнозів розширюється від поточних до 25, 50, 100 і більше років. Використання методів макроекономічного індикативного планування для розробки планів соціально-економічного розвитку носить постійний системний характер. Протягом всього періоду державності України процес інтеграції української економіки у світову економічну систему і бажання приєднатися до європейського співтовариства є перспективним стимулом для розвитку сучасної системи прогнозування соціально-економічного розвитку територій як важливої складової системи державного регулювання економічного і соціального розвитку та дієвого інструменту реалізації державної політики в національній економіці [55].

Сучасне управління процесами планування і прогнозування світового господарства характеризується такими рисами:

1. Завдання розвитку національних систем прогнозування і стратегічного планування в країні набуває ключового значення в державній політиці.

2. Посилення залежності процесів у кожній окремій країні від економічних і соціально-політичних умов у зовнішньому світі суттєво

збільшує значення взаємодії національних прогнозно-аналітичних центрів із загальносвітовими центрами.

3. Зростання ролі науково-технологічного прогнозування як системоутворюючого компонента в стратегічному плануванні і концептуальному програмуванні розвитку економіки, що безпосередньо пов'язане із загостренням у світовому масштабі проблем дефіциту енергетичних та інших природних ресурсів.

4. Підвищення взаємодії державної та приватної форм власності в усіх питаннях стратегічного регулювання розвитку в умовах зростання могутності транснаціональних корпорацій та інших підприємницьких структур національного і регіонального масштабу, коли основний ресурсний потенціал розвитку розміщений за межами прямого державного регулювання.

5. Збільшення значення регіональних особливостей соціально-економічної політики держави в умовах загальносвітової тенденції делегування повноважень від центра в регіони. Аналіз наявних слабких сторін у вітчизняній методиці прогнозування макроекономічних показників вказує на доцільність її вдосконалення, і актуальним в цьому випадку є запозичення досвіду інших країн [56].

За результатами дослідження генезису макроекономічного прогнозування і планування доходів бюджету у різних країнах світу нами визначено основні позитивні тенденції, які доцільно врахувати при удосконаленні макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України. До них відносять: активне залучення до макроекономічного прогнозування і планування доходів бюджету бізнесових структур; широке використання комп'ютерної техніки; у методичному забезпеченні важливе значення відіграють економіко-математичні методи прогнозування та моделювання систематичне профільне підвищення кваліфікації; гнучке коригування планів та прогнозів; постійна робота над підвищенням достовірності інформаційної бази; ефективне застосування середньострокового макроекономічного прогнозування і планування доходів

бюджету; налагоджена мотиваційна система стимулювання продуктивності праці (рис. 3.2).

Рис. 3.2 Зарубіжний досвід макроекономічного прогнозування і планування доходів бюджету

Джерело: розроблено автором на основі [74].

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що практичний досвід України в прогнозуванні соціально-економічного розвитку є лише первинним і недосконалим. Має місце обмеженість переліку макроекономічних показників і короткотерміновий характер. Серед обов'язкових документів державного прогнозування відсутні оперативні та короткострокові (на кілька місяців, кварталів) прогнози, що унеможлиблює

розробку, коригування та прийняття своєчасних заходів щодо виявлення, попередження та нівелювання негативних тенденцій, а також відстеження реакції економічних суб'єктів на вже прийняті рішення. З іншого боку, формування перспективної державної політики потребує проведення середньострокових (довгострокових) прогнозів соціально-економічного розвитку на основі поточних і короткострокових тенденцій розвитку, що в сучасній світовій практиці знаходить широке застосування. Відсутність узгодженості між актуальними прогнозами та індикаторами соціально-економічного розвитку регіонів при розробці Державної стратегії регіонального розвитку може стати причиною принципової неможливості виконання завдань стратегії та досягнення індикативних значень. Тому доцільним і актуальним є розробка і впровадження методології системного прогнозування соціально-економічного розвитку, яка б забезпечила взаємозв'язок усіх сфер життєдіяльності суспільства між собою.

3.2. Розробка прогнозування макроекономічних показників розвитку України

Предметом макроекономічних досліджень має бути механізм функціонування національної економіки. В умовах, коли дослідники позбавлені можливості здійснювати контрольовані експерименти, основою для досліджень залишаються лише статистичні дані, факти, експертні оцінки та тенденції. Спроможність прогнозувати еволюцію економічних процесів на цій основі не краща за довгострокові прогнози погоди. Проте варто зауважити, що наукові прогнози здійснюються все ж таки частіше, ніж прогнозування навмання. Моделі взагалі, як спрощені теоретичні схеми принципів зв'язків, є одним з інструментів перетворення спостережень у прогноз [34].

Економіко-математична модель – це математичне відображення досліджуваного економічного об'єкта чи процесу, за допомогою якого вивчається його функціонування і оцінюється зміна його ефективності при можливих змінах характеристик зовнішнього середовища [22]. Оцінка змін

тенденцій економічних факторів може проводитись на основі моделей прогнозування, отриманих із використанням відповідних економіко-математичних методів. Одним із таких підходів є апроксимація функції за методом найменших квадратів. Критерієм оптимізації даного методу є дотримання умов мінімізації суми квадратів відхилень значень фактору фактично отриманих та теоретично оцінених. В такий спосіб, за отриманим рядом ретроспективних даних встановлюють форму залежності функції, яку у подальшому оцінюють на основі методу найменших квадратів з високим рівнем достовірності [33].

Рівняння часового тренду має загальний вигляд функції:

$$y_{\text{пр}}=f(t) \quad (3.1)$$

де $y_{\text{пр}}$ – теоретичне (апроксимоване) значення економічного фактору, що досліджується;

$f(t)$ – функція часових змін даного фактору;

t – фактор часу.

Визначення виду функції проводиться у відповідності до фактичних значень досліджуваного показника і мінімізації відхилень між цими значеннями та теоретично оціненими по моделі. Основними характеристиками функції прогнозу є її направленість відносно процесу зростання (зростаюча або спадаюча), характеристика лінійності функції (лінійна або крива зростання), відповідність параметрів критеріям значимості моделі. В більшості випадків аналіз економічних процесів оцінюється на основі нелінійних функцій до основних ознак яких можна віднести нерівномірність часових приростів та наявність нестійких станів рівноваги в часі. При економетричному аналізі таких процесів форми залежностей описують нелінійними функціями, які у подальшому лінеарізують з метою можливого використання лінійних оцінок. Така методика дозволяє провести економетричний аналіз процесів на основі лінійних коефіцієнтів оцінки тісноти зв'язку та значимості параметрів [47].

Методика оцінки значимості моделі і параметрів включає проведення дисперсійного аналізу з використанням статистичного F-критерію Фішера, який враховує рівень значимості (α) та кількість ступенів вільності (f_i). Оцінка гіпотези про адекватність моделі базується на порівнянні $F_{розр}$ (розрахункове значення критерію Фішера) з $F_{табл}$ (табличне значення критерію Фішера). Модель є адекватною у випадку $F_{розр} \geq F_{табл}$, при $F_{розр} < F_{табл}$ – про адекватність моделі висновок зробити неможливо.

У відповідності до обраної методики на основі ретроспективного ряду даних валового внутрішнього продукту України за період 2010 – 2018 рр. отримано загальний вид рівняння прогнозу:

$$Y_{пр} = b_0 e^{b_1 t} \quad (3.2)$$

де $Y_{пр}$ – теоретичні значення валового внутрішнього продукту України, млн. грн.;

t – фактор часу;

b_0, b_1 – невідомі параметри регресії.

За методом найменших квадратів визначено параметри і оцінене рівняння функції прогнозу поточних значень валового внутрішнього продукту України, яке має вигляд:

$$Y_{пр_{вВП}} = 920794 * e^{0,1342 * t} \quad (3.3)$$

Отже, $b_0 = 920794$, $b_1 = 0,1342$.

Результати розрахунків прогнозованих теоретичних значень валового внутрішнього продукту України 2010 – 2023 рр. наведено у табл. 3.10 дивитись (Додаток А). Кореляційне відношення оцінки зв'язку даної моделі 0,97938; що свідчить про високу щільність зв'язку між факторами за даним видом моделі. Коефіцієнт детермінації дорівнює 0,9592; що підтверджує високий рівень апроксимації функції часових змін показника обраним типом залежності.

Розраховано значення F – критерію Фішера. ($F_{розрах} = 164,46$) Порівняння розрахункового та табличного значень критерію Фішера, дозволило зробити

висновок щодо підтвердження гіпотези про адекватність моделі, $F_{розр} \geq F_{табл}$ ($\alpha=0,05$, $f_1=1$, $f_2=8$, $F_{табл}=5,59$), тобто $164,46 \geq 5,59$.

Табл. 3.10

Результати розрахунку прогнозованих значень валового внутрішнього продукту України, 2010 – 2023 рр.

Роки	Фактичне значення валового внутрішнього продукту України, млн. грн.	Теоретичне значення валового внутрішнього продукту України, млн. грн.	Відхилення теоретичного від фактичного значення валового внутрішнього продукту України, %
2010	1 079 346	1 029 779,6	-4,59
2011	1 299 991	1 189 063,8	-8,53
2012	1 404 669	1 372 985,6	-2,26
2013	1 465 198	1 585 356,1	8,20
2014	1 586 915	1 830 575,7	15,35
2015	1 988 544	2 113 725,2	6,30
2016	2 385 367	2 440 671,8	2,32
2017	2 983 882	2 818 189,8	-5,55
2018	3 558 706	3 254 101,4	-8,56
2019	*	3 757 438,9	*
2020	*	4 338 631,6	*
2021	*	5 009 722,0	*
2022	*	5 784 615,2	*
2023	*	6 679 367,2	*
Сума	17 752 618	17 634 449	2,68
Середнє значення	1 972 513	1 959 383	0,30

Джерело: складено та розраховано автором на основі [39]

Нижня і верхня межа коефіцієнтів моделі прогнозу при рівні довірчої імовірності 0,95 по показнику ВВП за період 2010 – 2023 рр. мають значення: $768199,575 \leq b_0 \leq 1035363$; $0,117 \leq b_1 \leq 0,170$.

Очікуваний розмір поточного валового внутрішнього продукту на період 2019 – 2023 рр. коливається у межах від 3757438,9 до 667967,2 млн. грн. Середній рівень відхилень теоретичних від фактичних значень становить 0,30%. При цьому абсолютна похибка прогнозу 6,85%. Діапазон коливань прогнозованих значень валового внутрішнього продукту України у межах 95% довірчих інтервалів показано на рис. 3.8.

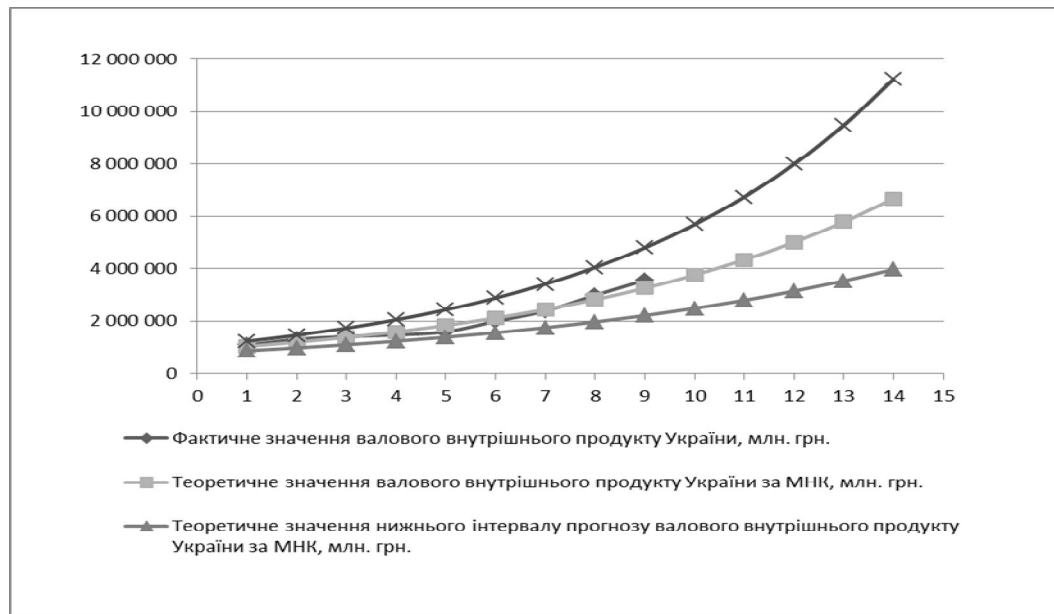

Рис. 3.8 Прогнозування поточних значень валового внутрішнього продукту України, 2010 – 2023 рр., млн. грн.

Джерело: розроблено автором за даними [39]

Результати розрахунків прогнозованих значень експорту товарів та послуг України на 2010 – 2023 рр. наведено у табл. 3.12 див. (Додаток Б). За методом найменших квадратів визначено коефіцієнти і оцінене рівняння функції прогнозу поточних логістичних матеріальних витрат в рослинництві України, яке має вигляд:

$$Y_{\text{пр}_{\text{екс.}}} = 426816e^{*0,1438t} \quad (3.4)$$

де $Y_{\text{пр}_{\text{екс.}}}$ – теоретичне значення експорту товарів та послуг України оцінені за МНК, млн. грн.

t – фактор часу.

Отже, $b_0=426816$, $b_1=0,1438$

Кореляційне відношення оцінки зв'язку даної моделі 0,971038; що свідчить про високу щільність зв'язку між факторами за даним видом моделі. Коефіцієнт детермінації дорівнює 0,9429; що підтверджує високий рівень апроксимації функції часових змін показника обраним типом залежності. Порівняння розрахункового та табличного значень критерію Фішера, дозволило зробити висновок щодо підтвердження гіпотези про адекватність

моделі, $F_{розр} \geq F_{табл}$ ($\alpha=0,05$, $f_1=1$, $f_2=8$, $F_{табл}=5,59$), тобто $115,62 \geq 5,59$.

Нижня і верхня межа коефіцієнтів моделі прогнозу при рівні довірчої імовірності 0,94 по показнику ВВП за період 2010 – 2023 рр. мають значення: $357250,3 \leq b_0 \leq 509927$; $0,112 \leq b_1 \leq 0,175$.

Очікуваний розмір поточних значень експорту товарів та послуг на період 2019 – 2023 рр. коливається у межах від 1797388,5 до 3194498,0 млн. грн. Середній рівень відхилень теоретичних від фактичних значень становить 0,43%. При цьому абсолютна похибка прогнозу 7,15%.

Табл. 3.12

Результати розрахунків прогнозованих значень експорту товарів та послуг України, 2010 – 2023 рр.

Роки	Фактичне значення валового внутрішнього продукту України, млн. грн.	Теоретичне значення валового внутрішнього продукту України, млн. грн.	Відхилення теоретичного від фактичного значення валового внутрішнього продукту України, %
2010	507 869	492 811,1	-2,96
2011	647 608	569 011,0	-12,14
2012	670 319	656 993,1	-1,99
2013	629 401	758 579,3	20,52
2014	771 129	875 873,0	13,58
2015	1 045 928	1 011 303,0	-3,31
2016	1 175 953	1 167 673,6	-0,70
2017	1 432 690	1 348 222,7	-5,90
2018	1 608 890	1 556 688,8	-3,24
2019	*	1 797 388,5	*
2020	*	2 075 305,9	*
2021	*	2 396 195,7	*
2022	*	2 766 702,5	*
2023	*	3 194 498,0	*
Сума	8 489 787	8 437 156	3,86
Середнє значення	943 310	937 462	0,43

Джерело: складено та розраховано автором на основі [39]

Діапазон коливань прогнозованих поточних значень експорту товарів та послуг України у межах 96% довірчих інтервалів показано на рис. 3.9.

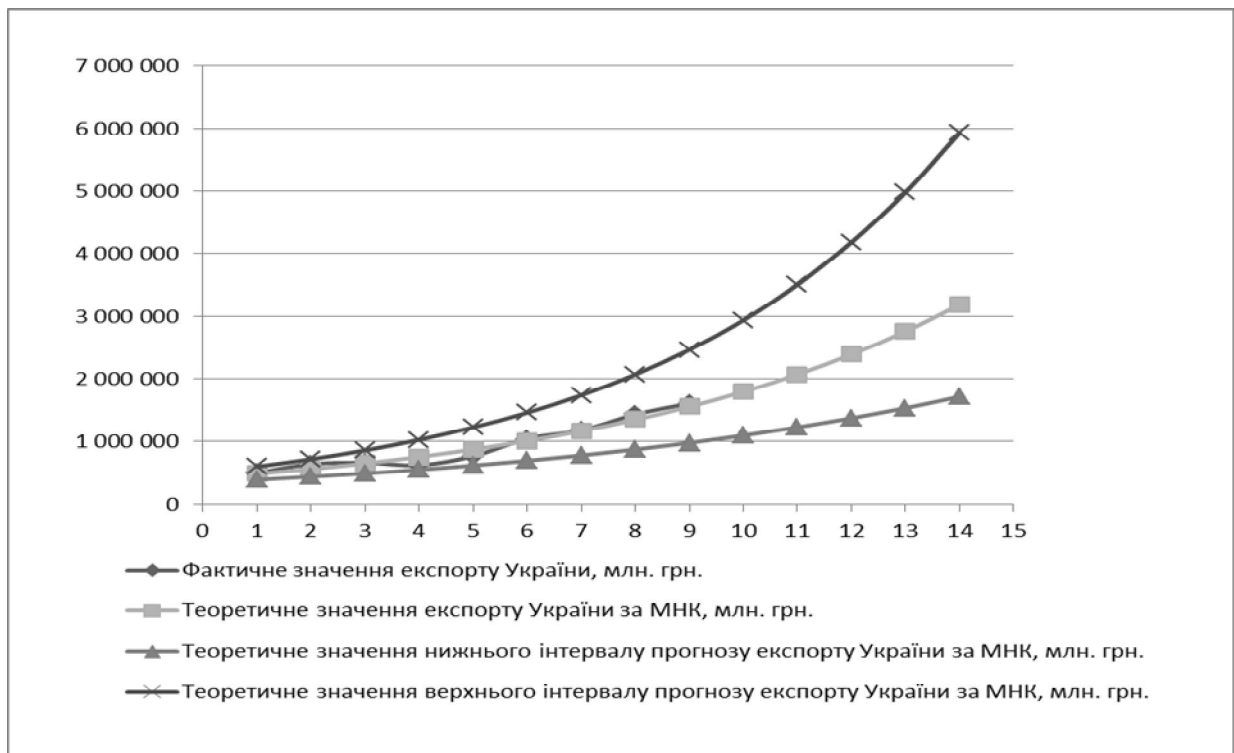

Рис. 3.9 Прогнозування експорту товарів та послуг України, 2010 – 2023 рр., млн. грн.

Джерело: розроблено автором за даними [39]

Результати розрахунків прогнозованих значень імпорту товарів та послуг України на 2010 – 2023 рр. наведено у табл. 3. 13 див. (Додаток В)

Табл. 3.13

**Результати розрахунків прогнозованих значень імпорту України,
2010 – 2023 рр.**

Роки	Фактичне значення валового внутрішнього продукту України, млн. грн.	Теоретичне значення валового внутрішнього продукту України, млн. грн.	Відхилення теоретичного від фактичного значення валового внутрішнього продукту України, %
1	2	3	4
2010	551 402	551 138,7	0,0
2011	733 526	638 724,0	-12,9
2012	791 844	740 228,2	-6,5
2013	764 730	857 863,0	12,2
2014	826 764	994 192,1	20,3
2015	1 097 854	1 152 186,2	4,9
2016	1 341 115	1 335 288,2	-0,4
2017	1 662 128	1 547 488,2	-6,9
2018	1 914 893	1 793 410,4	-6,3
2019	*	2 078 413,9	

1	2	3	4
2020	*	2 408 709,3	
2021	*	2 791 494,2	
2022	*	3 235 110,2	
2023	*	3 749 224,3	
Сума	9 684 256	9 610 519	4,21
Середнє значення	1 076 028	1 067 835	0,47

Джерело: складено та розраховано автором на основі [39]

За методом найменших квадратів визначено коефіцієнти і оцінене рівняння функції прогнозу поточних логістичних матеріальних витрат в тваринництві України, яке має вигляд:

$$U_{\text{прімп.}} = 475564 * e^{0,1475 * x} \quad (3.5)$$

де – теоретичні поточні логістичні матеріальні витрати в тваринництві України оцінені за МНК, млн. грн. u^{\wedge}

t – фактор часу.

Лінійний коефіцієнт кореляції оцінки зв'язку даної моделі 0,9697, що свідчить про високу щільність зв'язку між факторами за даним видом моделі. Діапазон коливань прогнозованих значень поточних логістичних матеріальних витрат в тваринництві України у межах 94% довірчих інтервалів показано на рис. 3.10. Коефіцієнт детермінації дорівнює 0,940, це говорить про те, що специфіка моделі поточних значень імпорту товарів та послуг України підібрано вірно. Порівняння розрахункового та табличного значень критерію Фішера, дозволило зробити висновок щодо підтвердження адекватності моделі, $F_{\text{розр}} \geq F_{\text{табл}}$ ($\alpha=0,05$, $f_1=1$, $f_2=8$), тобто $110,51 \geq 5,59$.

Нижня і верхня межа коефіцієнтів моделі прогнозу при рівні довірчої імовірності 0,95 поточних значень імпорту товарів та послуг України за період 2010 – 2023 рр. Мають значення: $394578,9 \leq b_0 \leq 573169,8$; $0,11 \leq b_1 \leq 0,18$.

Очікуваний розмір імпорту товарів та послуг на період 2019 – 2023 рр. коливається у межах від 2078413,9 до 3749224,3 млн. грн. Середній рівень відхилень теоретичних від фактичних значень становить 0,47%. При цьому

абсолютна похибка прогнозу становить 7,84%.

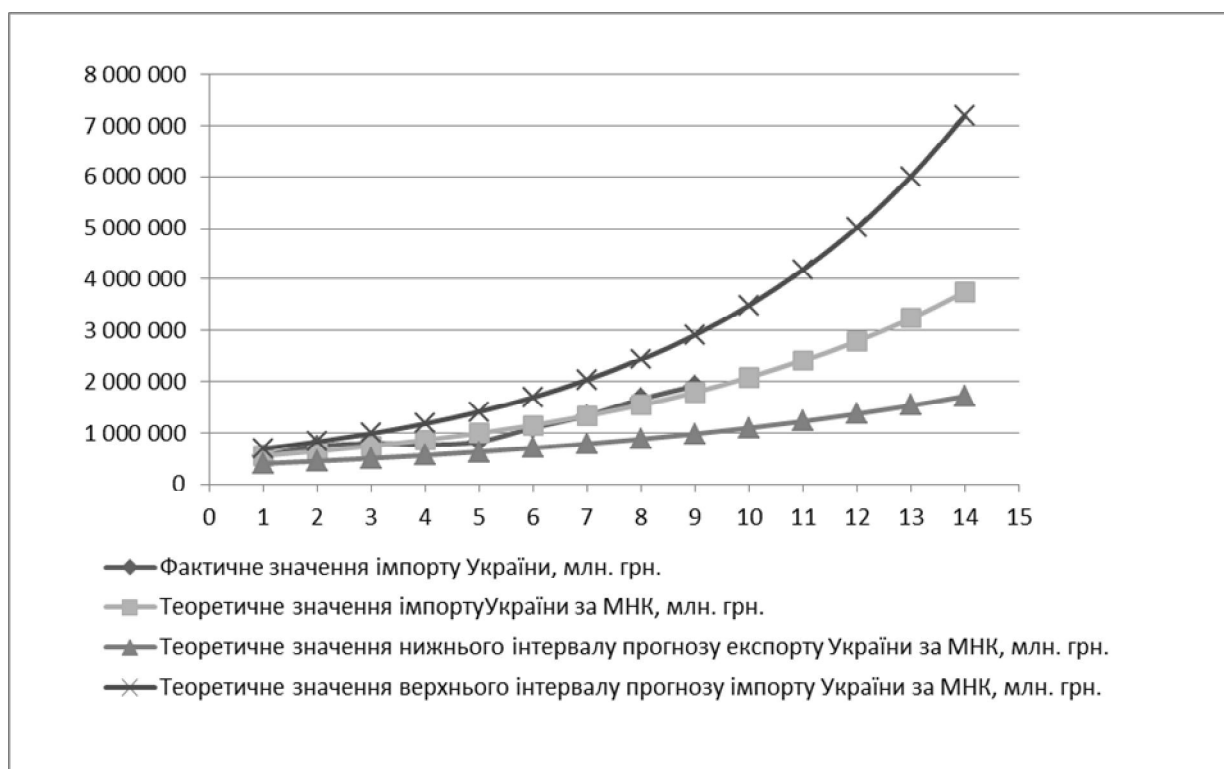

Рис. 3.10 Прогнозування імпорту товарів та послуг України до 2023 р., млн. грн.

Джерело: розроблено автором за даними [39]

Отже, для прогнозування показників валового внутрішнього продукту було отримано регресійні оцінки за експоненціальною регресією, значимість яких підтверджена F-критерієм Фішера. За прогнозною оцінкою середній рівень очікуваних теоретичних показників України становить 406223,1 млн. грн., в т.ч. по експорту – 295114,8 млн. грн. і по імпорту – 112001,8 млн. грн. Очікувана динаміка змін витрат має низький рівень еластичності, який не перевищує 0,21% середньорічного росту. Найбільші темпи росту витрат характерні для імпорту, найменші – експорту.

3.3. Підвищення ефективності макроекономічного прогнозування та планування доходів державного бюджету України

Модель підвищення ефективності державного регулювання

макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України (рис. 3.11) складається з трьох блоків:

- проблем макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України;
- концепції удосконалення макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України та очікуваних результатів.

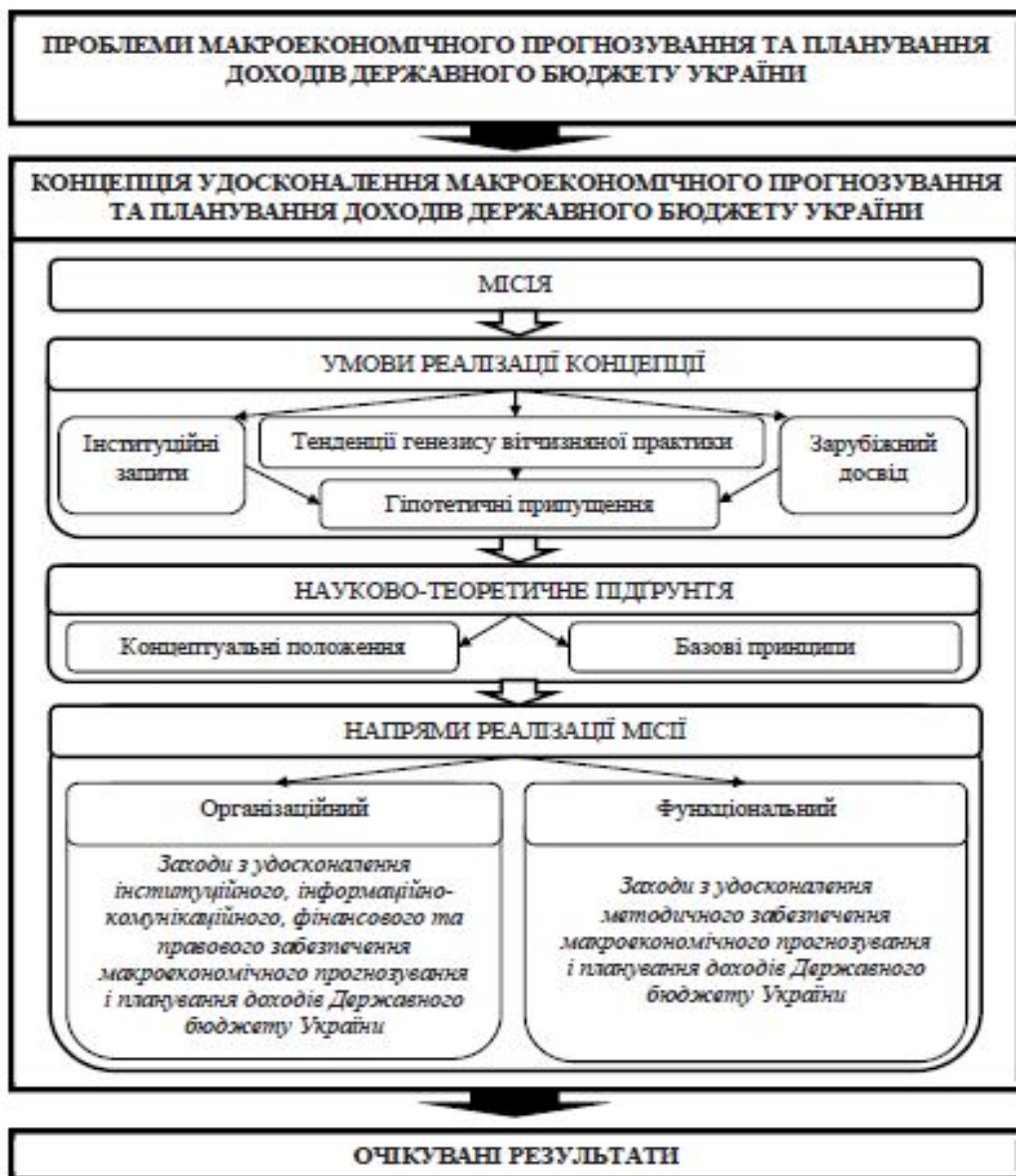

Рис. 3.11 Модель підвищення ефективності державного регулювання макроекономічного

Джерело: розроблено автором за джерелом [74].

До першого блоку «Проблеми макроекономічного прогнозування та

планування відносять усі проблеми макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України, на вирішення яких і спрямована модель підвищення ефективності державного регулювання макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України. Другий блок «Концепція удосконалення макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України» складається з місії концепції, умов її реалізації, науково-теоретичного підґрунтя та напрямів реалізації місії концепції. Змістовим навантаженням третього блоку «Очікувані результати» є визначення критеріїв, за якими можна буде оцінити повноту та ефективність реалізації моделі підвищення ефективності державного регулювання макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України [32].

Серед проблем макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету є такі, що ідентифіковані за результатами опитування фахівців-практиків, які безпосередньо здійснюють макроекономічне прогнозування та планування доходів Державного бюджету України та ті, що виокремлюються науковцями. Ґрунтовний аналіз проблем макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України дозволив їх систематизувати за п'ятьма групами (проблеми інституційного, інформаційно-комунікаційного, фінансового, правового та методичного забезпечення), визначити характер причин їх виникнення – концептуальний чи прикладний (табл. 3.14).

Таблиця 3.14

Систематизація проблем макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України та характер причини їх виникнення

<i>Групи проблеми</i>	<i>Проблеми</i>	<i>ХП</i>	<i>СІ</i>
1	2	3	4
	Відсутність підвищення кваліфікацій з питань методичного забезпечення макроекономічного прогнозування та планування	П	Пр, Т
	Стрімке оновлення комп'ютерних технологій випереджає підвищення кваліфікації фахівців	П	Пр, Т

1	2	3	4
ПЗ	Відсутність підвищення кваліфікацій з питань використання сучасних комп'ютерних технологій і програмного забезпечення у процесі макроекономічного прогнозування та планування	П	Пр, Т
	Політична заангажованість	П	Т
	Прийняття популістських рішень, які потребують джерел фінансування	П	Т
	Завищення планових показників доходів бюджету парламентськими комітетами і їх заниження Урядом	П	Т
	Перевищення державними зобов'язаннями, що впливають із чинного законодавства, реальних фінансових можливостей держави	П	Т
	Нереальний прогноз показників соціально-економічного розвитку	П	Т
	Привалювання оперативних завдань пошуку оптимального обсягу фінансування державних програм розвитку над стратегічними цілями розбудови країни	П	Т
	«Згубність діючої податкової системи» (привалювання фіскальної спрямованості податків над стимулюванням економічного розвитку)	П	Т
	Корпоративна лобістська боротьба за податкові пільги і преференції, що активізує загострення проблем корупції	К	Т
ПКЗ	Низька якість інформаційної бази, на підставі якої здійснюється макроекономічне прогнозування та планування	К, П	Пр, Т
	Не достатньо ефективні комунікації між Міністерством фінансів України, Державною фіскальною службою України, бізнесом та експертами	К, П	Пр, Т
ПФЗ	Низький рівень оплати праці	К, П	Пр, Т
	Неефективне стимулювання продуктивності праці фахівців	К, П	Пр, Т
	Відсутність системи мотивації	П	Т
	Неефективний менеджмент	П	Т
	Відсутність сучасної комп'ютерної техніки та програмного забезпечення	П	Т
	Обмеженість коштів на підвищення кваліфікації	П	Т
ППЗ	Неефективність правового регулювання через постійні зміни в законодавстві	К, П	Пр, Т
	Порушення базових принципів законотворчої діяльності	К, П	К, П
	Наявність у законотворчій діяльності подвійних стандартів	К, П	К, П
ПМЗ	Недосконалість методик та відсутність єдності в питанні вибору технології макроекономічного прогнозування і планування доходів бюджету	К, П	Пр, Т
	Випереджаючий розвиток сучасних методик прогнозування і планування порівняно з підвищенням кваліфікації фахівців	П	Т
	Нечітке визначення механізмів поточного коригування плану в режимі ковзного планування	К	Т
	Низький рівень системності у визначенні прогнозних показників доходів, так зване планування від досягнутого	К	Т

Джерело: сформовано автором за джерелом [5].

Примітка. ГП – групи проблем; ПЗ – проблеми інституційного забезпечення; ПКЗ –

проблеми інформаційно-комунікаційного забезпечення; ПФЗ – проблеми фінансового забезпечення; ППЗ – проблеми правового забезпечення; ПМЗ – проблеми методичного забезпечення; К – причини концептуального характеру; П – причини прикладного характеру; СІ – суб'єкти ідентифікації; Пр – практики; Т – теоретики. (Розроблено автором).

Саме на вирішення цих проблем і має бути спрямована концепція удосконалення макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України (далі □ Концепція). Виходячи з цього, основною місією Концепції є визначення напрямів удосконалення макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України, спрямованих на вирішення проблем вітчизняної практики макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України.

З метою ефективної реалізації місії Концепції вважаємо за необхідне обов'язкове врахування таких умов, як інституційних запитів. Інституційні запити до процесу макроекономічного прогнозування та планування доходів Державного бюджету України доцільно сформулювати у розрізі чотирьох груп, а саме: запитів суспільства, органів загальнодержавної компетенції, бізнесу (власників, інвесторів та менеджерів), суб'єктів макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України (рис. 3.12).

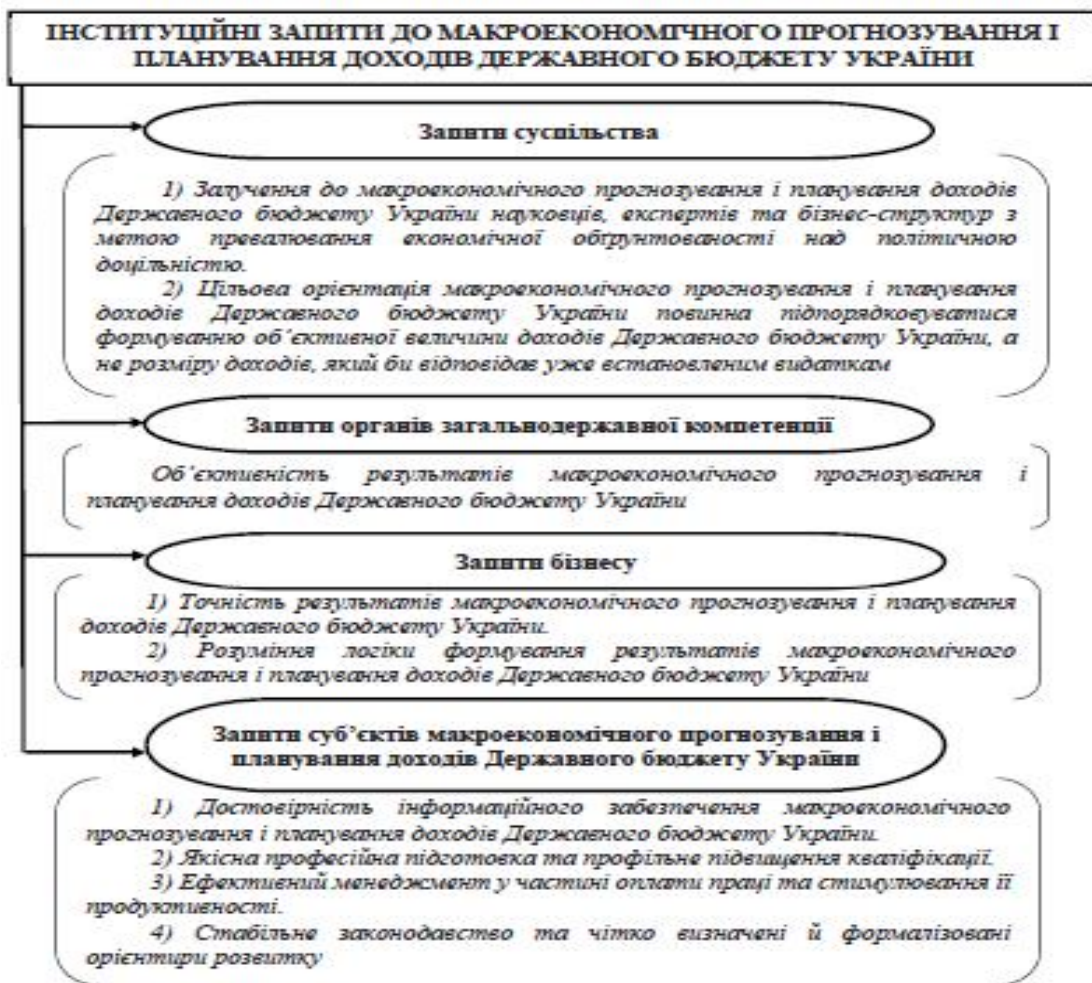

Рис. 3.12. Інституційні запити до макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України

Джерело: розроблено автором за джерелом [1].

Розглянемо кожну з них більш детально [11]:

1. Під запитом суспільства розуміються вимоги населення України до процесу макроекономічного прогнозування і планування доходів державного бюджету та його результатів. Основними серед таких вимог є дотримання наукового та системного підходів. Науковий підхід передбачає мінімізацію суб'єктивності та реалізацію процесу макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України з позиції свідомого управління, а не як мистецтва. Така ситуація досягається за рахунок залучення до макроекономічного прогнозування і планування доходів державного бюджету України науковців, експертів та бізнес-структур з метою

привалювання економічної обґрунтованості над політичною доцільністю. Системний підхід ґрунтується на розумінні макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України не як самоцілі, а як одного з елементів системи вищого ієрархічного рівня. Цей підхід реалізується через цільову орієнтацію макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України, яка повинна підпорядковуватися формуванню об'єктивної величини доходів Державного бюджету України, а не розміру доходів, який би відповідав уже наперед встановленим видаткам.

2. Інституційний запит органів загальнодержавної компетенції проявляється через вимогу до об'єктивності результатів макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України. Органи загальнодержавної компетенції умовно можна поділити на дві групи: ті, які забезпечують реалізацію надходження доходів до Державного бюджету України (вони зацікавлені в точності, об'єктивності та неупередженості результатів макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України через необхідність їх практичного досягнення), та ті, що плану ють свою діяльність, враховуючи розміри доходів до Державного бюджету України (якість планування діяльності у таких інституціях суттєво корелюється з достовірністю результатів макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України).

3. Інституційні запити бізнесу (власників, інвесторів та менеджерів) проявляються через вимоги до точності та розуміння логіки формування результатів макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України.

4. Розуміння ж логіки формування результатів макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України для бізнесу є необхідною умовою у контексті власного прогнозування та планування. Адже динамічне ринкове середовище, в якому здійснюють свою

діяльність бізнес-структури України, вимагає від останніх якісного прогнозування зовнішніх умов господарювання. За такої ситуації (розуміючи, що прогнозування є ймовірнісним процесом передбачення) важливим є розуміння не лише абсолютного значення результату макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України у розрізі показників, але й діапазонів похибки прогнозу та методики, за допомогою якої здійснювався прогноз.

Особливе значення серед усіх інституційних запитів мають вимоги суб'єктів макроекономічного прогнозування і планування доходів державного бюджету України (адже до останніх належать фахівці, які на практиці безпосередньо реалізують процес макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України). Серед таких вимог:

- достовірність інформаційного забезпечення макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України (від якості інформаційної бази суттєво залежать фінальні результати);

- якісна професійна підготовка та профільне підвищення кваліфікації (динамічний розвиток економіко-математичних методів прогнозування та інформаційних технологій потребують від фахівців високого рівня кваліфікації та постійного її підвищення);

- ефективний менеджмент у частині оплати праці та стимулювання її продуктивності (ефективність роботи фахівців-аналітиків значною мірою залежить від розміру оплати праці, його конкретності (в іншому випадку існує ризик втрати кращих спеціалістів) та дійової системи мотивації праці);

- стабільне законодавство та чітко визначені й формалізовані орієнтири розвитку (враховуючи, що макроекономічне прогнозування і планування доходів Державного бюджету України здійснюється на основі ретроспективних даних, його результати значною мірою залежать від зіставності інформаційної бази, яка, у свою чергу, суттєво корелюється із стабільністю «правил гри», що формуються на рівні законодавства). Зазначені вище інституційні запити відображають основні очікування зацікавлених осіб

від макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України. Саме на їх забезпечення і повинні бути спрямовані шляхи удосконалення макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України [5].

За результатами осмислення причин недосконалості впливу держави на бюджетний процес через інструментарій державного прогнозування та планування розроблено концептуальну модель підвищення ефективності державного регулювання макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України, у межах якої систематизовано проблеми вітчизняної практики бюджетного прогнозування і планування та визначено шляхи їх усунення. З метою визначення доміант модернізації бюджетного прогнозування і планування розроблено концепцію удосконалення регулювання макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України, яка складається з місії, науково-теоретичного підґрунтя (концептуальних положень і базових принципів), умов та напрямів практичної реалізації місії. Формування умов реалізації концепції удосконалення регулювання макроекономічного прогнозування і планування доходів Державного бюджету України здійснено через інституційних запитів (суспільства, органів загальнодержавної компетенції, бізнесу й суб'єктів бюджетного прогнозування і планування) та гіпотетичних припущень.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

На основі дослідження теоретичних, методичних і прикладних аспектів проблематики прогнозування макроекономічних показників розвитку економіки України доцільно зробити такі висновки.

1. Дослідження сутності поняття «макроекономічне прогнозування і планування». Прогнозування є важливим елементом досліджень трансформаційних змін ефективного регіонального економічного розвитку. Прогноз – науково обґрунтоване судження про можливі стани об'єкта у майбутньому, про альтернативні шляхи і терміни його розвитку. Процес розробки прогнозів називається прогнозуванням. У ширшому розумінні прогнозування – це ... наукове виявлення імовірних шляхів і результатів розвитку явищ і процесів у майбутньому, оцінка показників, які характеризують ці явища та процеси стосовно більш чи менш віддаленого майбутнього.

2. Макроекономічне планування як механізм державного регулювання – це цілеспрямована діяльність щодо забезпечення динамічного розвитку економіки, визначення її основних параметрів у майбутньому періоді і досягнення їх із мінімальними витратами суспільної праці. Макроекономічне планування передбачає розробку й обґрунтування планових показників, які характеризують розвиток економіки, визначають взаємовідносини підприємницьких структур з державою, використовуючи важелі економічного впливу (податки, ліміти, квоти, державні замовлення та ін.)

3. В ході проведеного дослідження визначено найбільш ефективний сценарій державного регулювання. Державний прогноз економічного та соціального розвитку країни – це система кількісних показників та якісних характеристик розвитку макроекономічної ситуації у країні на визначений період, що охоплює формування структури економіки та соціальної інфраструктури, обсягів виробництва товарів і послуг та їх споживання, зовнішньоекономічної діяльності.

4. За підсумками 2019 року спроможність економіки України до посткризового відновлення соціально-економічного стану є не дуже низькою.

Показники ВВП почали збільшуватись, і за прогнозом у 2020-2021 рр. показники підуть вгору.

5. Урядом було затверджено на 2020-2021 рр. сценарій для соціально-економічних показників. Перший сценарій (базовий), закріплений в Середньостроковому плані пріоритетних дій Уряду до 2020 року, Стратегії подолання бідності, Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року, Відповідно за цим сценарієм у 2019 році прогнозується зростання ВВП на рівні 3 відсотків, у 2020 – на 3,8 відсотка, у 2021 – на 4,1 відсотка.

Другий сценарій було розроблено з метою визначення додаткових ефектів (позитивних та негативних), які можуть бути сформовані в економіці внаслідок реалізації складних реформ (земельної та податкової в частині оподаткування прибутків підприємств), а також бюджетної «вартості» таких реформ. Зовнішня кон'юнктура світових товарних ринків за цим сценарієм цілком відповідає припущенням прогнозу за першим сценарієм. Разом з тим, припущення щодо притоку інвестиційного та позичкового капіталу за другим сценарієм є дещо кращими. За другим сценарієм у 2020 – на 5 відсотків, у 2021 – на 5,4 відсотка.

За третім сценарієм основні напрями внутрішньої економічної політики збігаються з першим сценарієм, але він передбачає дещо гірші зовнішні умови розвитку та повільніше зростання основних торгових партнерів України. Негативний вплив зовнішньої кон'юнктури послаблюватиме можливості впровадження реформ, в першу чергу, фінансові. За третім сценарієм прогнозується зростання ВВП у 2020 – на 1,6 відсотка, у 2021 – на 2,1 відсотка. У 2020–2021рр. передбачається уповільнення темпу приросту споживчих цін, незначне зростання рівня безробіття.

6. На даний момент основними гравцями поміж усіх зовнішньоекономічних підприємств Вінницького регіону на міжнародному ринку є переробні підприємства. ПАТ «Вінницький олійно-жировий комбінат» входить до промислової групи Vioil. Підприємство експортує

продукцію в 69 країн світу, його обсяги експорту становлять 4 % світових обсягів соняшникової олії.

7. Враховуючи існуючий довготривалий інтерес в питаннях тенденцій майбутнього розвитку, практичний світовий досвід прогнозування соціально-економічного розвитку територій є досить широким і різноманітним.

На сучасному етапі розвитку перевага надається індикативному, або рекомендованому, плануванню, характер якого еволюціонував у часі від кон'юнктурного – коли сукупність умов і факторів формально визначають соціально-економічну ситуацію; через структурний – коли увага приділяється територіальному розрізу з акцентом на галузевий і секторальний аналіз економіки з урахуванням взаємоузгодженості інтересів підприємств та держави; до стратегічного – коли перевага надається довготерміновим пріоритетам розвитку економіки, головна роль в реалізації яких належить державі.

8. Прогнозування є важливим та неодмінним елементом досліджень трансформаційних змін ефективного регіонального економічного розвитку. Розвиток соціально-економічних процесів досягається на підґрунті загальноекономічних прогнозів, які поєднують економіко-математичне моделювання та сценарії перспективного розвитку. Таким чином, функціональна роль економікоматематичних і інших методів прогнозування економічного розвитку полягає в тому, щоб виявити принципи й внутрішню логіку формування регіональної економіки, визначити її структуру й елементи, їхні взаємозв'язки і механізми функціонування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. GLOBAL METRICS FOR THE ENVIRONMENT [Електронний ресурс] // Environmental Performance Index. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://epi.yale.edu/>
2. Балацкий Е. В. Анализ влияния и налоговой нагрузки на экономический рост с помощью производственно-институциональных функций / Е. В. Балацкий // Проблемы прогнозирования. 2003. № 2. 88-105 с.
3. Балахонова О. В. Обґрунтування соціально-економічного параметрів суспільного життя на регіональному рівні / О. В. Балахонова. // ЕКОНОМІКА: реалії часу. – 2015.
4. Бахчиванжи Л.А. Сучасний стан та перспективи виробництва соняшника в Україні /Л.А. Бахчиванжи, Л.Е. Дяченко, С.В. Почколіна //Вісник соц.- екон. досл. 2013. №4(51). 9-14 с.
5. Бобровська О. Ю. Еволюція прогнозування розвитку соціально-економічних процесів: стан і напрямки удосконалення / О. Ю. Бобровська // Збірник наукових праць «Публічне адміністрування: теорія та практика». 2011. Вип. 2 (6).
6. Борисевич В.И. Прогнозирование и планирование экономики: учеб. пособ. для вузов / В.И. Борисевич, Г.А. Кандаурова, Н.Н. Кандауров и др. – Минск: Интерпрейс-сервис: Экоперспектива, 2001. 380 с.
7. Бочі А. УКРАЇНА У СВІТОВИХ РЕЙТИНГАХ [Електронний ресурс] / А. Бочі // Вісник: Офіційне видання Державної фіскальної служби України. – 2015. -Режим доступу до ресурсу:
8. Брояка А. А. Сучасний стан та тенденції інноваційно - інвестиційного розвитку підприємств харчової промисловості / А. А. Брояка, О. П. Хаєцька. // ЕКОНОМІКА. ФІНАНСИ. МЕНЕДЖМЕНТ: актуальні питання науки і практики. 2018. 36 с.
9. Бурлака Н.І. Стан та перспективи розвитку агропромислового комплексу України/ Н.І. Бурлака, О.М. Балтремус// Економіка. Фінанси.

Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2017. №9. 31-38 с.

10. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2014 рік / [Зубенко В.В., Самчинська І.В., Рудик А.Ю. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (СМФІ-II) впровадження», USAID. – К., 2015. 77 с.

11. Важинський, Ф. А. Основні методи прогнозування соціально-економічного розвитку регіону [Текст] / Ф. А. Важинський, І. Ф. Коломієць // Науковий вісник: зб. наук.-техн. пр. - Львів: Український державний лісотехнічний університет. – 2004. – Вип. 14.7. – С. 166-170.

12. Гнип Н.О. Напрямки вдосконалення методичних засад фінансового планування на підприємстві / Н.О. Гнип // Теорії мікро- та макроекономіки : зб. наук. праць. – К. : АМУ, 2011. Вип. 37. 204-211 с.

13. Гончарук І.В. Підприємницька діяльність як інноваційна система розвитку виробництва біопалива. Інноваційна економіка 7'2013[45]. 156 с.

14. Грабовецький Б.Є. Економічне прогнозування і планування: навч. посіб. / Б.Є. Грабовецький. – К.: Центр навч. літ-ри, 2003. 188 с.

15. Гунько І. В. Вибір оптимальної методики покращення складу сумішевого біопалива з рослинних олій / І. В. Гунько, С. А. Бурлака, Р. О. Ярощук. // Вісник хмельницького національного університету. 2018. 123 с.

16. Денисюк В. О. Огляд програмних засобів статистичного аналізу даних / В. О. Денисюк. // Ефективна економіка. – 2017.

17. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

18. Державне управління : підручник у 2 т. / ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) та ін. – К. ; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с.

19. Державне управління : підручник у 2 т. / ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) та ін. – К. ; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с.

20. Етнічний довідник: поняття та терміни [Електронний ресурс] / Л.

Аза, Е. Афонін, Л. Васильєва, І. Винниченко, В. Євтух та ін. – Режим доступу: <http://etno.uaweb.org/glossary/index.html>.

21. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 02.12.2012 р. № 5463-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>

22. Зелінська О. В. Використання методів економіко-математичного моделювання в складних системах / О. В. Зелінська, Г. С. Матрунчик. // VIII Міжнародна науково-методична конференція Форум молодих економістів-кібернетиків —Моделювання економіки: проблеми, тенденції, досвід. – 2017.

23. Інформаційний сайт компанії «The industrial group VIOIL». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vioil.com/ua>.

24. Калетнік Г.М. Місце і роль продовольчої безпеки у формування економічної безпеки України / Г.М. Калетнік, Г.О. Пчелянська// Бізнес Інформ. 2014. № 2. 30-34 с.

25. Калетнік Г.М. Стратегіко-інституційні засади ефективності використання потенціалу аграрного сектору економіки/ Г.М. Калетнік// Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2015. №1. 3-15 с.

26. Калмико В.Г. Методологія планування діяльності підприємства в умовах ринку / В. Г. Калмико, В. М. Кірнос // Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2010. № 4-5. 48-59 с.

27. Касьяненко В.В. Моделювання та прогнозування економічних процесів: навч. посіб. / В.В. Касьяненко, Л.В. Стариченко. – Суми: Університетська книга, 2006. 185 с.

28. Кизим Н. А. Программно-целевой подход к государственному управлению социальной напряженностью в регионах страны : монография / Н. А. Кизим, В. В. Узунов. – Х. : ИД «ИНЖЭК», 2007. – 204 с.

29. Коляденко С. В. Вплив соціально-економічних та екологічних

факторів на інтенсивність використання земель / С. В. Коляденко. // ЕКОНОМІКА. ФІНАНСИ. МЕНЕДЖМЕНТ: актуальні питання науки і практики. 2017. 46 с.

30. Коляденко С. В. Інвестиційна політика як складовий елемент розвитку сільськогосподарського машинобудування / С. В. Коляденко. // Інвестиції: практика та досвід. 2012.

31. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. 141 с.

32. Кореева Е. Б. Методы социально-экономического прогнозирования / Е. Б. Кореева, Е.П. Ростова. – Самара: Изд-во Самар. гос. аэрокосм. ун-та, 2011. 60 с.

33. Лук'яненко І.Г., Краснікова Л.І. Економетрика: підручник. К.: Тов. «Знання» КОО, 1998. 368 с.

34. Манків Н. Грегорі. Макроекономіка. – Київ: Основи. 2000. 589 с.

35. Мацедонська Н. В. Фінансове планування на підприємствах олійно-жирової галузі України / Н. В. Мацедонська, Л. М. Клівіденко. // Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. 116-117 с.

36. Наказ Міністерства економіки України «Про затвердження Методики формування середньострокового прогнозу потреби у фахівцях та робітничих кадрах на ринку праці» № 305 від 26.03.2013 р. [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/control/>

наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2014. №2(26). С. 157-164.

37. Новак А.Я. Як підняти українську економіку : [монографія] / А.Я. Новак. – [2-ге вид.]. – Київ : Гнозіс, 2007. 344 с.

38. Осипов В.І. Економіка підприємства: підручник / В.І. Осипов. – Одеса: Маяк, 2005. 724 с.

39. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>

40. Офіційний сайт ФАО. – Режим доступу: <http://www.fao.org/home/>

41. Пашута М.Т. Прогнозування та розвитку: навч. посіб. / М.Т. Пашута. – К.: Центр навч. літ-ри, 2005. 408 с.
42. Петровська О.С. Сучасна модель економічного розвитку національної економіки / О.С. Петровська // Економічна теорія. 2008. №1. 30–40 с.
43. Платіжний засіб [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: [https://old.bank.gov.ua › control › publish › category..](https://old.bank.gov.ua/control/publish/category..)
44. Полякова О. Ю. Підходи до експрес- і фундаментальної діагностики проблем соціально-економічного розвитку ререгіонів / О. Ю. Полякова, І. В. Ярошенко, І. Б. Семигуліна // Бізнес Інформ. 2014. № 6. 52–57 с.
45. Пономарчук В. Г. Реалії втілення та розвитку стратегії переробки олійних культур промисловою групою «віойл» / В. Г. Пономарчук. // Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. 2015. 120 с.
46. Поспелов Г.С. Проблемы программно-целевого планирования и управления / Г.С. Поспелов, В.Л. Солодов, В.В. Шафранский, А.И. Эрлих. – М.: Наука, 1980. 198 с.
47. Потапова Н.А., Павленко С.С. Прогнозування обсягів реалізації зернових культур в агрологістичних ланцюгах України. Збірник
48. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України : Закон України від 23 березня 2000 р. № 1602 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2000. № 25. 195 с.
49. Про державне стратегічне планування [Електронний ресурс] : проект Закону України, реєстраційний номер 9407 від 3 листопада 2011 р. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2>
50. Про динаміку складу ВВП [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: www.ukrstat.gov.ua.
51. Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного

бюджету [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2003 р. № 621. – Режим доступу :<http://zakon2.rada.gov.ua>

52. Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020» [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5. Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

53. Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2019-2021 роки [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/546-2018-%D0%BF>.

54. Прогнозирование и планирование экономики [Текст] : учеб.пособие / В. И. Борисевич, Г. А. Кандаурова, Н.Н. Кандауров и др.; Под общ. ред. В. И. Борисевича, Г. А. Кандауровой. – Мн.: Интерпрессервис; Экоперспектива, 2001. – 380 с.

55. Прогнозирование социально–экономического развития. Отечественный и зарубежный опыт [Электронный ресурс]. – Режим доступа :<http://www.0ck.ru/ekonomikaiekonomicheskayateoriya/prognozirovaniesocialno–ekonomicheskogo.html>

56. Прогнозирование, стратегическое планирование и национальное программирование : учебник / Б. Н. Кузык, В. И. Куш-лин, Ю. В. Яковец. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЗАО «Издательство «Экономика», 2008 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.ekonomizdat

57. Програмування і прогнозування розвитку національної економіки // Соціально–економічне прогнозування: функції, принципи та методи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pidruchniki.com/ekonomika/sotsialno-konomichne>

58. Проказа Т. В. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ / Т. В. Проказа. – 2011.

59. Рейтинг конкурентоспроможності економік країн світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uteka.ua/ua/publication/Rejting-konkurentosposobnosti-ekonomik-stran-mira---2017-2018>.

60. Салькова І. Ю. Теоретичні аспекти удосконалення фінансового

управління на підприємствах олійно-жирової промисловості / І. Ю. Салькова.
// Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2013. 83 с.

61. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь / за ред. акад. НАН України Е. М. Лібанової, акад. НААН України М. А. Хвесика. – К. : ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. 776 с

62. Список країн за ВВП (номінал) на душу населення - Вікіпедія [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/>.

63. Статистичний збірник "Сільське господарство України за 2017". – – Київ: Державна служба статистики України, 2018. 245 с.

64. Стеценко, Т. О. Управління регіональною економікою [Текст]: навч. посіб. / Т. О. Стеценко, О. П. Тищенко; ДВНЗ Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. – К.: КНЕУ, 2009. – 471 с

65. Трисеев Ю.П. Долгострочное прогнозирование экономических процессов / Ю.П. Трисеев. – К.: Наук. думка, 1987. 298 с.

66. Федоров Р. Як залучати прямі іноземні інвестиції: практ. посіб. [для українських міст та районів] / Федоров Р., Осовець О. – К.: ПРООН, 2013. 13-21 с.

67. Фурсін О. О. Методологія дослідження соціально-орієнтованого управління в контексті економічного прогнозування / О. О. Фурсін // Збірник наукових праць «Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії». – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2009. Вип. 38. 94 – 105 с.

68. Фурсін О. О. Методологія дослідження соціально-орієнтованого управління в контексті економічного прогнозування / О. О. Фурсін // Збірник наукових праць «Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії». – Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2009. Вип. 38. 94-105 с.

69. Характеристика олійно-жирового комплексу України. – Режим доступу: <http://www.geograf.com.ua/geoinfocentre/20-human-geography-ukraine-world/275-harakterystyka-oliynozhyrovogo-kompleksu-ukrainy>

70. Чайникова Л. Н. Изыскание метода прогнозирования уровня

стратегической конкурентоспособности региона / Л. Н. Чайникова // Журнал "Вопросы современной науки и практики. Университет им. В. И. Вернадского". 2009. №12 (26).

71. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки: навч. посіб. / К.: Знання, 2006. 435 с.

72. Штулер І. Ю. Прогнозування макроекономічного розвитку України: Аналіз сценаріїв / І. Ю. Штулер. // Економіка та управління національним господарством. 2017. 43 с.

73. Шумська С. С. Макроекономічне прогнозування: навч. посібник / С. С. Шумська. – Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2015. 175 с.

74. Щербіна В. В. Модель підвищення ефективності макроекономічного прогнозування та планування доходів державного бюджету України / В. В. Щербіна. // Академічний огляд. – 2017.

75. Юрчук Н. П. Інформаційне забезпечення управління земельними ресурсами сільськогосподарського призначення / Н. П. Юрчук, Я. В. Бахарєва. // ЕКОНОМІКА. ФІНАНСИ. МЕНЕДЖМЕНТ: актуальні питання науки і практики. 2017. 80-91 с.

76. Ярошенко І. В. Аналіз стратегічних підходів та проблемні питання щодо організації прогнозування соціально-економічного розвитку в країнах ЄС та Україні / І. В. Ярошенко, І. Б. Семигуліна // Проблеми економіки. 2015. № 3. 99-107 с.

77. Ярошенко І. В. Механізми державної підтримки проблемних регіонів / І. В. Ярошенко // Моделювання регіональної економіки : збірник наукових праць. – Івано-Франківськ : Плай, 2014. № 1 (23). 114–127 с.

ДОДАТКИ

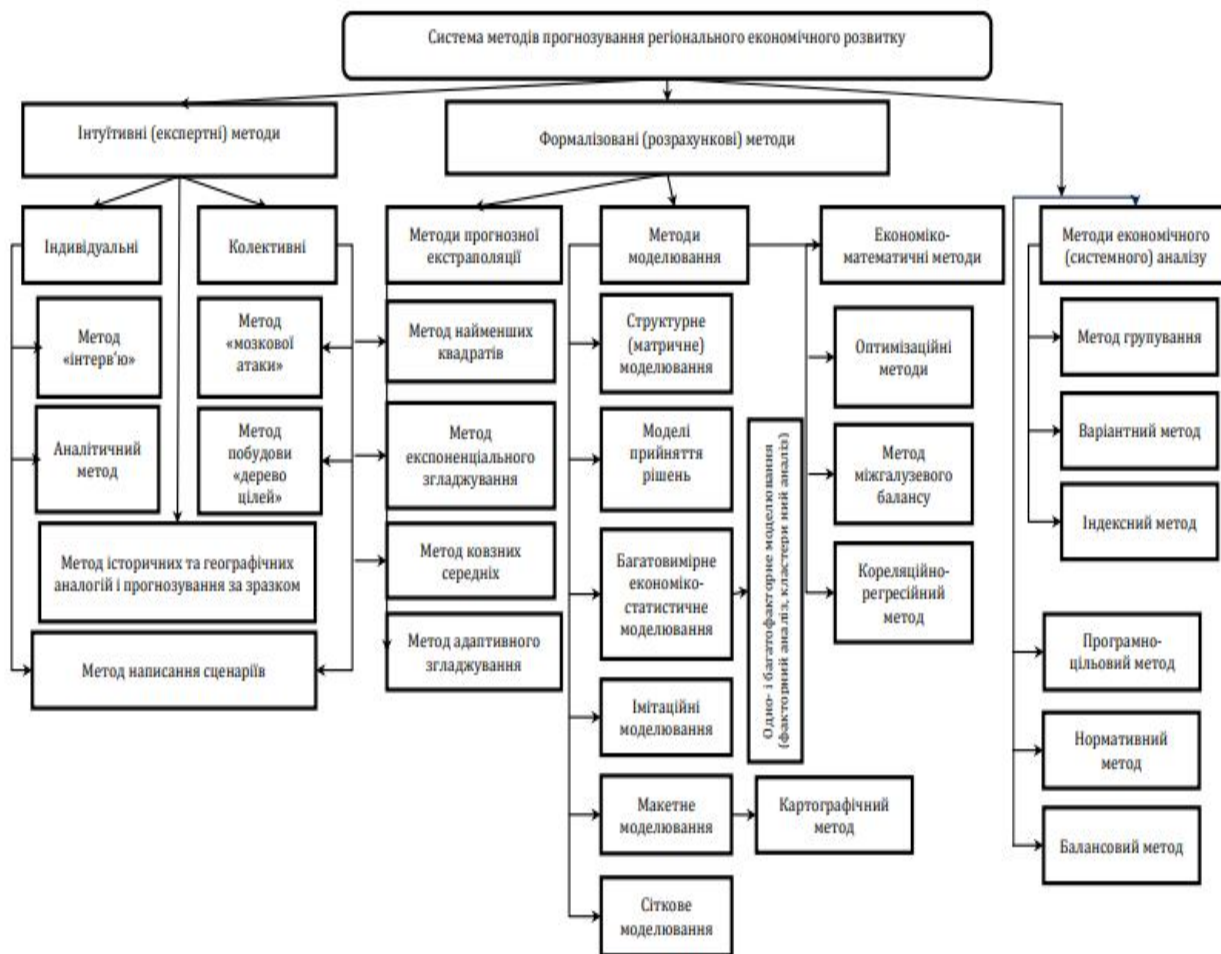
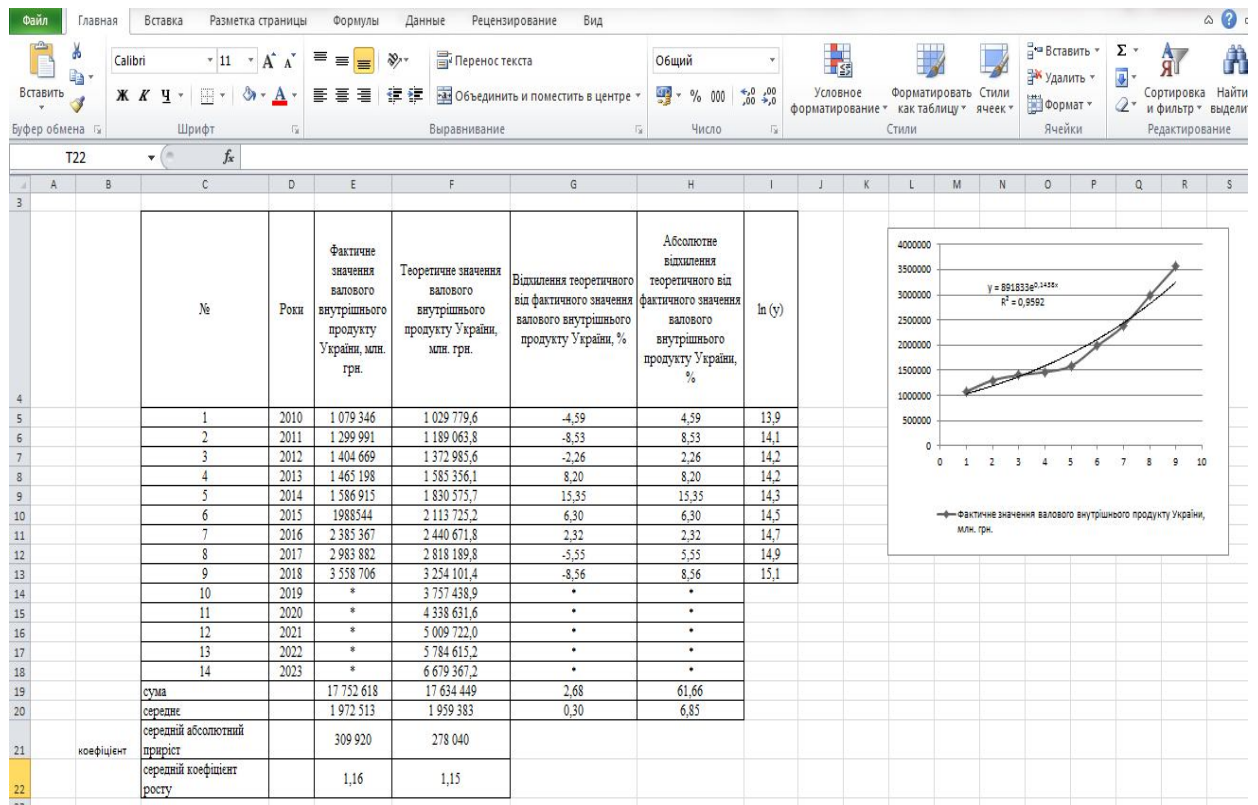

Рис. 1. Узагальнююча схема-класифікація основних методів прогнозування економічного розвитку регіону [1-7; 9]

Додаток Б

Вывод Итогов

Регрессионная статистика

Множест 0,979374659 тіснота зв'язку високого рівня

95% коливань ВВП обумовлено часовими збуреннями, 5% оцінкою

R-квадрат 0,959174722 не включеною у модель

$$y(t) = 891833e^{0,1428t}$$

нелінійна форма

Нормиро 0,95334254

Стандарт 0,086869212

$$y(t) = 13,7 + 0,14t$$

лінійна форма

Наблюде 9

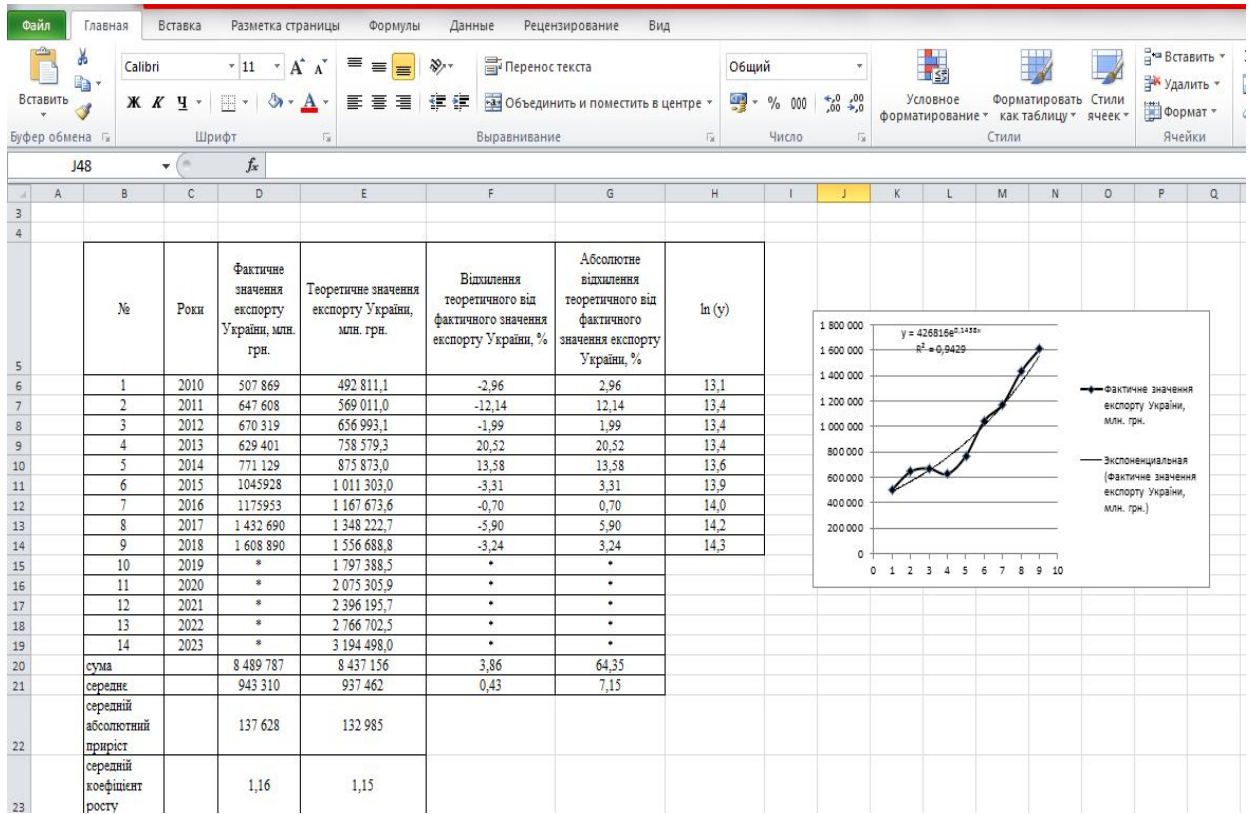
Дисперсионный анализ

	df	SS	MS	F	начисность	Fтабл
Регресси	1	1,24107602	1,24107602	164,4623983	4,07E-06	5,59
Остаток	7	0,05282382	0,00754626			
Итого	8	1,293899841				

F > Fтабл, модель адекватна

	Кoeffициенты	Стандартная ошибка	t-статистика	P-значение	нижние 95%	верхние 95%	нижние 95%	верхние 95%
Y-пересе	13,70103396	0,06310902	217,101043	1,16129E-14	13,5518	13,8503	13,5518	13,8503
Перемен	0,143821418	0,011214767	12,82428939	4,06631E-06	0,117303	0,17034	0,1173	0,17034

экспонента 768199,6 1035363

ВИВОДИТОГОВ

Регрессионная статистика

Множест	0,979374659	тіснота зв'язку високого рівня			
Р-квадрат	0,959174722	95% коливань ВВП обумовлено часовими збуреннями, 5% оцінкою не включеною у модель	$y(t) = 891833e^{0.1425t}$	нелінійна форма	
Нормиро	0,95334254				
Стандарт	0,086869212		$y(t) = 13,7 + 0,14t$	лінійна форма	
Наблюде	9				

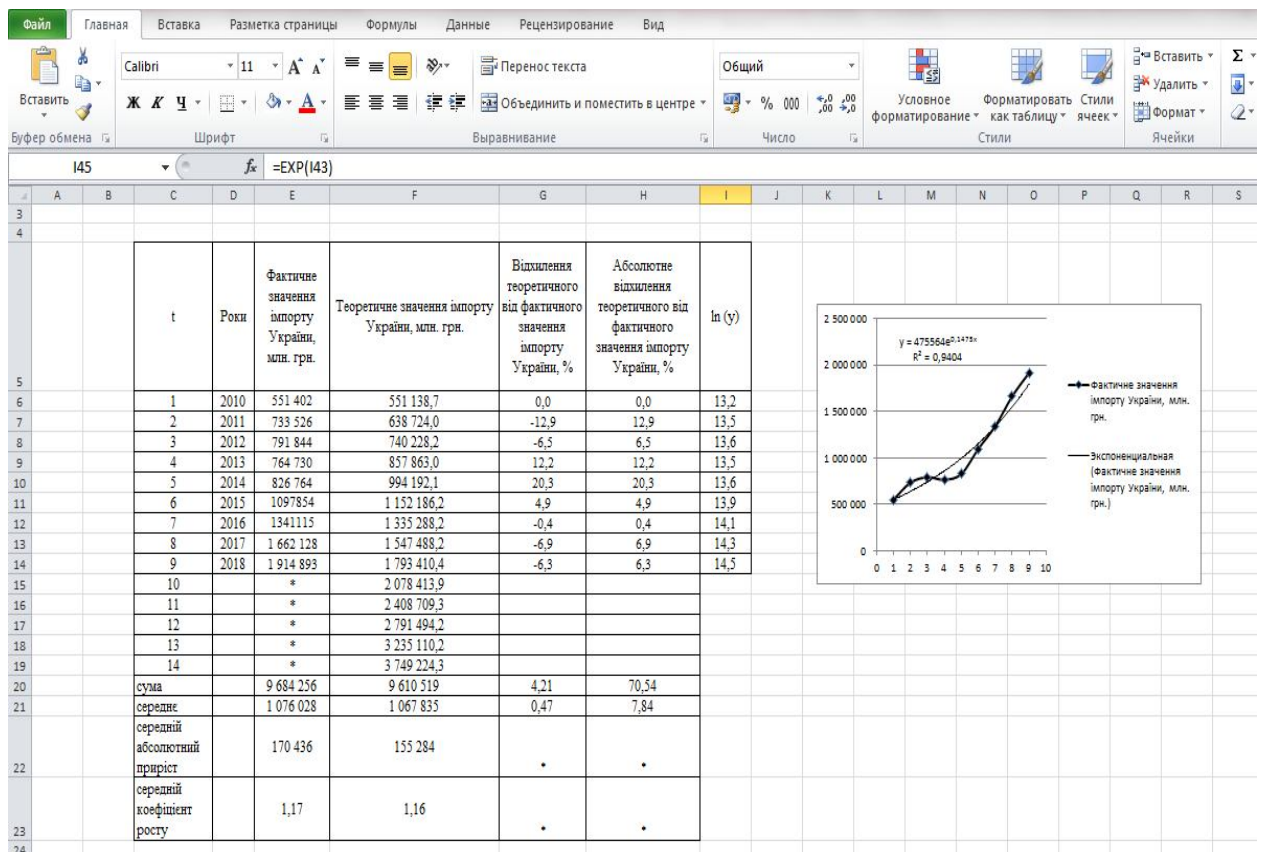
Дисперсионный анализ

	df	SS	MS	F	начисность	Fтабл
Регресси	1	1,24107602	1,24107602	164,4623983	4,07E-06	5,59
Остаток	7	0,05282382	0,00754626			
Итого	8	1,293899841				

F>Fтабл, модель адекватна

	Кoeffициенты	Стандартная ошибка	t-статистика	P-Значение	нижние 95%	верхние 95%	нижние 95,0%	верхние 95,0%	
b0	У-пересе	13,70103396	0,06310902	217,101043	1,16129E-14	13,5518	13,8503	13,5518	13,8503
b1	Перемен	0,143821418	0,011214767	12,82428939	4,06631E-06	0,117303	0,17034	0,1173	0,17034

экспонента 768199,6 1035363

ВЫВОД ИТОГОВ

Регрессионная статистика

Множит: 0,969759642 тіснота зв'язку високого рівня $y(t) = 475564e^{0,1475t}$ нелінійна форма

94% коливань імпорту обумовлено часовими збуреннями, 6% оцінку не включено у модель

R-квадрат 0,940433762

Нормир 0,9319243 $y(t) = 13,07 + 0,14t$ лінійна форма

Станда: 0,108670914

Наблю: 9

Дисперсионный анализ

	df	SS	MS	F	ачимост:	Fтабл
Регресс	1	1,305126832	1,305126832	110,5162353	1,5E-05	5,59
Остаток	7	0,082665572	0,011809367			
Итого	8	1,387792405				

	Коефициенты	Стандартная ошибка	t-статистика	P-Значение	ижние 95%	ерхние 95%	ижние 95,0%	охние 95,0%
У-перес	13,07225583	0,078947588	165,5814458	7,73301E-14	12,8856	13,2589	12,8856	13,2589
Переме	0,147485979	0,014029355	10,51267023	1,53728E-05	0,11431	0,18066	0,11431	0,18066

экспонента 394579 573170